

Marlene Mari Lidström

Verdien av tilknytning for ungdom

En kvantitativ masteroppgave om sammenhengen mellom ungdommers skoleprestasjoner og deres forhold til foreldre, venner og skole

Masteroppgave i barnevern
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap

Sammendrag

Bakgrunn: Utdanningsforskning har fokusert på kjønn, foreldrenes utdanning og familiens materielle ressurser, som variabler med innflytelse på skoleprestasjoner. Utdanningsforskning har i mindre grad fokusert på betydningen av ungdommenes opplevelse av foreldrerelasjoner, og det er i hovedsak her denne studien kommer inn.

Teoretisk utgangspunkt: Tilknytningsteori antar at optimal tilknytning til foreldrene i barndommen tilrettelegger for utvikling av ressurser hos barnet som er viktig for skoleprestasjoner. Ressursene handler om evnen til å konsentrere seg på skolen og å føle at den kunnskapen man besitter er god nok. Optimal tilknytning antas å være helsefremmende, sub-optimal tilknytning antas å være utviklingshemmende. Et spekter fra optimal til sub-optimal tilknytning brukes til å analysere sammenhengen mellom foreldrerelasjoner og ungdommenes skoleprestasjoner. Tilknytningsteori antar videre at relasjonen til foreldre legger grunnlag for hvordan relasjoner til nye signifikante andre blir til. *Den signifikante andre* er den eller de som betyr noe for individet her og nå. Med utgangspunkt i teori om *den signifikante andre* undersøkes det om skoletrivsel og vennerelasjoner kan veie opp for sub-optimale foreldrerelasjoner.

Metode: Det er lånt data fra tverrsnittstudien Ung i Oslo 2018 for statistiske analyser. Gjennomsnittskarakter er avhengig variabel. Måleinstrumentet Parental Bonding Instrument, et analytisk verktøy, er anvendt for å måle opplevd tilknytning. Vennerelasjoner og skoletrivsel presenteres som kontrollvariabler og i samspillsanalyser.

Resultat: 1) Det er sammenheng mellom foreldrerelasjon og skoleprestasjoner; 2) Når det kontrolleres for sosioøkonomiske forhold reduseres litt av sammenhengen for de opplevde foreldrerelasjonene; 3) Analysene viser minimal kjønnsforskjell for de opplevde foreldrerelasjonene; 4) Analysene viser at skoletrivsel og vennerelasjoner ikke har signifikant statistisk beskyttende effekt; 5) De som tror/mener de ikke har venner å stole på, rapporterer relasjonene til foreldrene ulikt. Det førte til at opplevd foreldrerelasjon for denne gruppen ikke er signifikant.

Konklusjon: Studien burde kommuniseres ut til det skolepolitiske feltet, så vel som det barnevernfaglige. For å fange opp alle ungdommer som opplever sub-optimale relasjoner til sine foreldre, oppfordres det til å rette større fokus på tverretatlige lavterskeltilbud til foreldre. For eksempel foredrag og kurs, med siktet på å hjelpe foreldre til å skape stabile, støttende og mer oppmuntrende relasjoner til sine ungdommer.

Abstract

Background: The research focus in education sciences has been on parent level of education, gender and the material resources of a given family – variables that can be tied to different levels of school achievement. To a lesser extent, education research has focused on the significance of the adolescent's experience of parental relationships, which is the subject matter of this study.

Theoretical basis: Attachment theory presents the assumption that a secure attachment to parents in childhood lays the foundation for development of resources necessary for performance in school. These resources relate to the ability to maintain concentration and to feel that their knowledge is sufficient. Secure attachment is health promoting while insecure attachment is inhibitory to development. A spectrum between secure and insecure attachment is used to analyse the relationship between parental bond and performance in school. Attachment theory further assumes that the parental bonding lays the foundation for the formation of relationships with new significant others. *The significant other* is that person or those persons important to the individual here and now. With basis in theory of *the significant other*, research is conducted on whether or not school satisfaction and friendships can outweigh insecure parental bonding.

Method: Data is borrowed from the cross-sectional survey “Ung i Oslo 2018” (*lit. “Young in Oslo”*) for statistical analyses. Average grade is the dependent variable. Parental Bonding Instrument is an analytical tool used to measure experienced attachment. Friendships and school satisfaction are presented as control variables and in interaction analyses.

Findings: There is a correlation between parental bonding and school performance. 2) When accounting for socioeconomical relations, the correlation of the experienced parental bond is slightly reduced. 3) The analyses show minimal gender difference for the experienced parental bonds. 4) The analyses show school satisfaction and friendships have insignificant statistical protective effect. 5) Those who believe or think they lack friends they can trust, report parental bonds differently. This led to the experienced parental bond for this group being insignificant.

Conclusion: This study should be communicated to the education political field, as well as the field of child protection politics. In order to account for the adolescents who are experiencing insecure parental attachment, focusing on interdepartmental low-threshold services for parents is encouraged. For instance, lectures and courses with the intention of helping parents create stable, supportive and encouraging bonds with their adolescents.

Forord

De siste to årene har vært intense og veldig lærerike, ikke minst dette siste halvåret hvor jeg har fått mulighet til å gjøre et slikt faglig dypdykk i Ungdatas materiale. Endelig er jeg ferdig, og kan med hånden på hjertet si at jeg ikke trodde jeg skulle få så mye kunnskap ut av masterstudiet.

Takk til alle dere Osloungdommer som tok dere tid til å svare på spørreundersøkelsen, det er veldig interessant å få lov til å studere tall basert på deres besvarelser. Takk til NOVA og Ungdata for at jeg har fått lov til å låne datamaterialet, en god kontorstol og for fri tilgang på kaffe. Takk til deg, Hanne Hougen, for at du gjør slik at vi studenter virkelig føler oss sett og velkomne her hos dere.

Spesielt takk til min veileder Kirsti Valset, min kunnskap om kvantitativ samfunnsforskning har hatt en bratt stigningskurve dette siste halve året. Takk for at du hjalp meg inn på dette temaet, og takk for gode svar på alle mine spørsmål.

Takk til Anders Bakken for gode kommentarer og spesielt takk til Mira Aaboen Sletten for alt du har gjort for at vi Ungdata-studenter skal bli gode på analyse og akademisk skriving. Takk Analyse-Alliansen, Maren, pappa, Rickard, Marie og Sebastian for gode kommentarer og hjelp med å ferdigstille denne oppgaven.

Jeg vil videre også takke Analyse-Alliansen for alle de gode faglige og ikke-faglige diskusjonene vi har hatt, det har vært nydelig. De siste to årene ville ikke vært de samme uten dere.

Takk til mamma og pappa, for at dere har vist meg hvordan det er å vokse opp i et stabilt hjem, der støtte, frihet (selv om Rickard og Joackim fikk litt friere tøyer ...) og beskyttelse er hverdagskost. Min kjære Sebastian, takk for all støtten og oppmuntringen du gir<3 Og sist, men ikke minst, takk til alle andre signifikante i livet mitt, dere er uvurderlige.

Marlene Mari Lidström

14/05-2019

Innholdsfortegnelse

<i>Sammendrag</i>	I
<i>Abstract</i>	II
<i>Forord</i>	III
<i>Vedleggsliste</i>	VI
<i>Figur- og tabelloversikt</i>	VI
1. Introduksjon	1
1.2 Skoleprestasjoner – livsmestring og framtidssutsikter	1
1.3 Begrepsavklaringer – risiko og beskyttelse	2
1.4 Relevans for barnevern	2
2. Forskningsspørsmål	3
3. Teoretisk rammeverk og tidligere forskning	3
3.2 Teoretisk forankring av variabler i analysene	4
3.3 Tidligere forskning	5
4. Datamateriale og metodiske vurderinger	7
4.2 Pålitelighet og gyldighet	8
4.3 Variabler og vurderinger	8
4.4 Analyse	11
5. Hovedfunn	13
6. Problemstilling i kontekst av teoretisk utgangspunkt	13
6.2 Studiens plassering i forskningsfeltet	14
6.3 Videre forskning og konklusjonens implikasjon på fagfeltet	14
7. Forskningsetiske vurderinger	15
Litteraturliste	16
Vedlegg 1:	1
<i>Skoleprestasjoner og “de signifikante andre”</i>	0
Forskningsspørsmål	2
Betydningen av “de signifikante andre”	3
<i>Tilknytningsteori for ungdom</i>	3
<i>Relasjoner og skoleprestasjoner</i>	4
Utvalg og metode	6
<i>Skoleprestasjoner målt i karakterer</i>	6
<i>PBI - Parental Bonding Instrument</i>	6
<i>Andre forklaringsvariabler</i>	7
<i>Analysen</i>	8
<i>Deskriptiv oversikt</i>	9
Resultater	10
<i>Sammenhengen mellom variablene</i>	11

<i>Foreldrerelasjon og skoleprestasjon</i>	12
<i>Den andre, når ingen andre er der</i>	15
Diskusjon	17
Oppsummering og konklusjon	20
<i>Verdien av tilknytning for ungdom</i>	20
Litteraturliste	22
Vedlegg 1:	26
Vedlegg 2:	29

Vedleggsliste

Kappe

1: Artikkelveiledning – *Tidsskriftet Norges Barnevern*

Artikkel

1: Oversikt over gjennomsnittskarakter for alle spørsmålene (s.26)

2: Samspillsanalyse

- Ungdommer med høy eller lav skoletrivsel (s.29)
- Ungdommer som mener de ikke har venner de kan stole på (s.30)

Figur- og tabelloversikt

Kappe

Figur 1: Analysemodell – presentasjon av forskningsspørsmål (s.3)

Tabell 1: Oversikt over forskjeller for karaktergjennomsnitt i faktoranalyse (s.10)

Artikkel:

Figur 1: Sammenheng mellom foreldrerelasjoner og estimert karakter, basert på den bivariate regresjonen presentert i tabell 3 (s.12)

Figur 2: Illustrasjon av regresjonslinjene i de ulike modellene presentert i tabell 4a (s.15)

Tabell 1: Deskriptiv oversikt over gjennomsnittskarakterene i de ulike variablene (s.9)

Tabell 2: Sammenhengen mellom variablene i analysene (korrelasjonsmatrise) (s.11)

Tabell 3: Bivariate sammenhenger mellom variablene i analysen (s.12)

Tabell 4a: Regresjonsmodell for utvalget, gjennomsnittskarakter er avhengigvariabel (s.14)

Tabell 4b: Samspillsanalyse, gjennomsnittskarakter er avhengigvariabel (s.16)

1. Introduksjon

Ungdommers skoleprestasjoner kan knyttes til flere områder, i denne masteroppgaven er målet å se på sammenhengen mellom skoleprestasjoner og foreldrerelasjoner. Det teoretiske utgangspunktet er tilknytningsteori. I tillegg er det et sekundærmål å se om andre positive og signifikante relasjoner, som skoletrivsel og vennerelasjoner, kan veie opp for negative foreldrerelasjoner. *Den signifikante andre* er den eller de som betyr noe for individet her og nå. Problemstillingen lyder: *Hvordan kan skoleprestasjoner knyttes til ungdommenes opplevde foreldrerelasjoner og andre signifikante relasjoner i deres liv?* Oppgaven består av to deler, første del er et refleksjonsnotat for å gi utfyllende vurderinger av del to. Del to er utkast til en artikkel, artikkelen er skrevet med tanke på innsending til *Tidskriftet Norges Barnevern*.

1.2 Skoleprestasjoner – livsmestring og framtidsutsikter

Karakterer kan knyttes til ungdommenes framtidsutsikter. Lav skoletrivsel påvirker skolekarakterer, som igjen henger sammen med frafall fra videregående skole (Hyggen & Sletten, 2013, s. 18). Frafall henger sammen med grunnlaget for videre utdanning (Statistisk Sentralbyrå, 2017). Det blir vanskeligere å få jobb uten utdanning eller fullført videregående skole. Studier viser en økning i andel med høyt utdanningsnivå også på fagområder der de ufaglærte jobbene er konsentrert (Fedoryshyn, 2018).

Skoleprestasjoner kan belyse hvordan ungdommene har det her og nå. Ungdommers skolekarakterer kan henge sammen med deres opplevde foreldrerelasjoner, vennerelasjoner og hvordan de trives på skolen. Karakterene kan gi et bilde på hvordan de klarer å balansere ulike livssituasjoner og samtidig prestere på skolen (Hyggen & Sletten, 2013, s. 24).

Skoleprestasjoner kan også knyttes til ungdommens tidligere liv. Familiens sosioøkonomiske status har mye å si for ungdommenes ambisjoner, 88% av jentene med høyeste sosioøkonomisk status tror de kommer til å ta høyere utdanning (Bufdir, 2017). Sosioøkonomisk status handler blant annet om foreldrenes utdanningsnivå, i tillegg til familiens materielle ressurser (Bufdir, 2017). Foreldrerelasjoner kan være viktig for ungdommenes prestasjoner i nåtid. Det er mye som tyder på at tilknytningen til foreldrene fra barna var små, legger grunnlag for barnas kapasitet til å tilegne seg læring og dermed også senere skoleprestasjoner (Urnes, 2018, s. 101). Her kommer min studie inn, den presenterer opplevde relasjoner til foreldrene i nåtid og ser dette i sammenheng med skoleprestasjoner.

1.3 Begrepsavklaringer – risiko og beskyttelse

Tilknytning og relasjoner er nøytrale begrep. Tilknytningsteori antar at optimal tilknytning er helsefremmende og kjennetegnes ved at ungdommene opplever støtte og nærhet i sine relasjoner. Det kan tilrettelegge for utvikling av trygge, selvstendige voksne med god nok selvfølelse og tiltro til egne evner. Sub-optimal tilknytning kjennetegnes av usikre eller inkonsekvente opplevelser av relasjonen til sine foreldre. Det handler om manglende eller varierende grad av trøst, følelse av å ikke ha verdi, samt opplevd overstyring av egne behov (Holmes, 2014, s. 53).

I masteroppgaven brukes opplevd tilknytning og opplevd relasjon om hverandre, men det sikter til den samme opplevelsen for ungdommen. Studien operasjonaliserer tilknytning i retning av sub-optimal tilknytning. Det vil si at tilknytningen tolkes som et spekter fra optimal til sub-optimal tilknytning. For denne studien antas opplevd tilknytning å være en risikofaktor.

Resiliensforskning handler om studier av beskyttelses- og risikofaktorer eller prosesser. For at en variabel skal ha beskyttende effekt, må den komme forutfor utfallet av interesse (Kraemer, referert i: Gjelsvik, 2007, s. 32). I analysen undersøkes det om vennerelasjoner og skoletrivsel kan fungere som beskyttende prosesser, for den negative faktoren sub-optimal foreldrerelasjon kan være.

1.4 Relevans for barnevern

Barnevernets formål er å sikre trygge oppvekstvilkår for barn og unge i Norge (§1-1 Barnevernloven, 1992). Oppvekstvilkår henger sammen med opplevde foreldrerelasjoner. Tilknytning kan regnes som en av barnevernets sentrale problemstillinger. Det biologiske prinsipp og prinsippet for utviklingsfremmende tilknytning (NOU 2012:5, 2012), angir sentrale retningslinjer for barnevernets arbeid. Begge prinsippene handler om viktigheten av god tilknytning for god utvikling. For barnevernets del er det viktig med kunnskap om hvordan ungdommenes opplevde tilknytning til sine foreldre, kan bidra til å fremme videre livssituasjoner etter videregående skole.

En stor andel av familiene som blir fanget opp av barneverntjenesten er familier med lavere sosioøkonomisk status. Det betyr ikke nødvendigvis at barn og ungdom av familier med høyere sosioøkonomisk status ikke opplever negative forhold til foreldrene. Det betyr mest sannsynlig at de ikke blir fanget opp like lett (Killén, 2015, s. 264). Sosioøkonomiske forhold påvirker ungdommers liv, derigjennom også skoleprestasjoner. For sosialpolitikken del er det viktig å undersøke hvordan familiesituasjoner, utover det som relaterer seg til sosioøkonomiske forhold, påvirker ungdommers skoleprestasjoner. Derfor er det viktig med

studier som denne, som empirisk undersøker hypotesen om tilknytningens effekt på skoleprestasjoner.

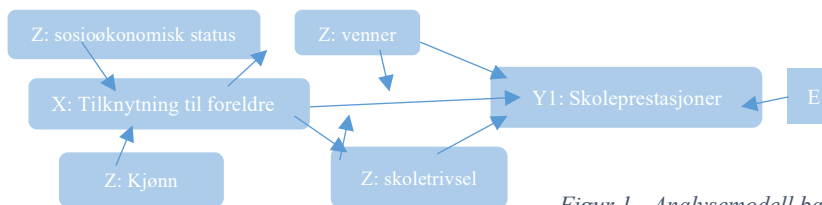
For alle ungdommer som opplever relasjoner til foreldrene som ikke er prestasjons- eller helsefremmende, er samarbeid på tvers av ulike etater viktig for å fange opp og utforme forebyggende tiltak. Det er derfor viktig at også sosialarbeidere og lærere, som omgås med ungdommen daglig, vet hvordan negative relasjoner til foreldrene kan ha innvirkning på skoleprestasjonene.

2. Forskningsspørsmål

Basert på problemstilling presentert i innledning vil følgende forskningsspørsmål analyseres empirisk i denne masteroppgaven:

1. *Hvordan er sammenhengen mellom ungdommenes opplevde tilknytning og deres skoleprestasjoner?*
2. *Hvordan endres effekten av opplevd foreldretilknytning når den kontrolleres for kjønn og sosioøkonomiske forhold?*
3. *Hvilken betydning får de nye signifikante andre, i form av skoletrivsel og vennerrelasjoner, for ungdommenes skoleprestasjoner, i samspill med foreldrerelasjoner?*

Modell basert på problemstilling og tilhørende forskningsspørsmål:

Figur 1 - Analysemodell basert på forskningsspørsmål

Ovenfor vises en illustrasjon av antatte effekter for forskningen i denne masteroppgaven. «E» viser til forklaringene på skolekarakter som ikke er inkludert eller undersøkt i denne studien, kun relevante piler for å illustrere problemstillingen vises. Basert på teori vises en antatt direkte effekt av kjønn og sosioøkonomiskstatus på den opplevde tilknytningen til foreldrene, som igjen virker på skoleprestasjoner. I tillegg viser modellen en antatt direkte effekt fra opplevde foreldrerelasjoner til skoleprestasjoner. Modellen viser min antakelse om den opplevde foreldrerelasjonens effekt på skoleprestasjoner og hvordan den kan modereres av gode vennerrelasjoner og god skoletrivsel, samt at effekten fra foreldrerelasjonen kan virke gjennom skoletrivsel og vennerrelasjoner.

3. Teoretisk rammeverk og tidligere forskning

Harald Grimen skrev om hvorvidt profesjoners kunnskapsbaser må forstås som mangfoldige og at forholdet mellom teori og praksis er et kontinuum (Grimen, 2008). Vitenskapelig

spesialisering er sentralt i forskning, kompleksiteten i verden gjør det avansert å ha oversikt over flere disipliner samtidig. Ofte har forskere fra forskjellige fagområder ulike innfallsvinkler på samme problemstilling. I dette kapitlet hentes teoretiske perspektiver fra ulike fagfelt, som viser hvordan barn og unges forhold til sine foreldre kan ha direkte effekt på hvordan ungdommene presterer på skolen.

3.2 Teoretisk forankring av variabler i analysene

Forskjellige teoretikere har referert til «den signifikante andre» på ulike måter. Hovedpoenget er at «den signifikante andre» er noen som tilfører oss noe som er viktig for vår utvikling og tilstedeværelse i verden (Berger & Luckmann, 1966; Lucan 1949, Stern 1985 og Winnicott 1971 referert i: Binder, 2002, s. 219-221; Mead, 1934/1967).

Jon F. Rye (2013) gjorde en faghistorisk gjennomgang av begrepet «de signifikante andre». Han konkluderte med at Berger og Luckmann (1966) har bidratt til at Mead har fått mye av æren for begrepet (Rye, 2013). Mead skrev om «den generaliserte andre». Han var mest opptatt av hvordan «den generaliserte andre» påvirker oss gjennom hvordan vi vender samfunnets blikk på oss tilbake mot oss selv, og at vi på denne måten tilpasser oss verden. Han vektla at den generaliserte andre ikke bare er et individ, men også grupper av mennesker (Mead, 1934/1967, s. 155).

Rye (2013) presenterte psykologen Harry S. Sullivan som den første til å bruke «den signifikante andre» i sine teorier (Rye, 2013). Sullivan brukte begrepet for å forklare hvordan psykiske problemer kan utvikle seg, dersom spebarn opplever emosjonelle forstyrrelser i samspill med sine signifikante personer (Sullivan, 1955/2013).

Binder (2002) bruker flere teoretikere for å skape sitt begrep «den meningsbærende andre», en person man er i tett relasjon med, som hjelper til med å forstå verden. Donald Winnicott (gjengitt etter: Binder, 2002, s. 25) er opptatt av spebarnet og speiling av mor eller nærmeste omsorgsgiver og motsatt, og Binder (2002) bruker hans teorier for å ramme inn sitt begrep om den «meningsbærende andre» (Binder, 2002, s. 49). Ved å få hjelp til å forstå verden rundt seg, mener han at man forstår seg selv bedre (Binder, 2002, s. 83). Mead, i motsetning til Binder (2002) var ikke opptatt av hvordan den generaliserte andre har ulike innvirkninger på oss ettersom hvor vi er i livet (Rye, 2013). Både Mead og Winnicott var derimot opptatt av hvordan de små gestene vi utveksler i samspill med den andre, er viktig for vår forståelse av verden (Winnicott (1945) Gjengitt etter: Binder, 2002, s. 169). Binders definisjon handler om hvordan den meningsbærende andre hjelper oss til å forholde oss til våre omgivelser (Binder, 2002).

I denne masteroppgaven er «den signifikante andre» i hovedsak en ramme for å vise hvordan skoletrivsel og vennerelasjoner kan være beskyttende faktorer. Foreldrene som signifikante andre vil i hovedsak omtales under definisjonene «opplevd til tilknytning» eller «opplevd relasjon».

Tilknytning og utvikling

John Bowlby, i likhet med Winnicott, var en britisk psykolog spesielt opptatt av barnets utvikling i samspill med sine nærmeste omsorgsgivere (Holmes, 2014). Bowlby er kjent for teorier om god og dårlig tilknytning til omsorgsgivere, og hvordan dette har effekt på utviklingen. Bowlby mente at tilknytningsstrategier fra barndommen bidrar til hvordan vi former våre relasjoner videre i livet (Bowlby, 1949; Holmes, 2014, s. 66). Han skrev om hvordan foreldrenes opplevelser i egen barndom, samt deres opplevelser av eget barn, hadde direkte effekt på ungdommens utvikling og oppførsel (Bowlby, 1949, s. 125).

Bowlby fikk kritikk fordi barnets iboende atferd ikke ble diskutert godt nok, og at barnets tilknytningsstrategi fikk for stor plass (Halvorsen, 2018). På den andre siden antas tilknytning til foreldre ha innvirkning på et bredt spekter av faktorer i barns utvikling (Holmes, 2014, s. 92; Urnes, 2018, s. 91). Hjernen hos barn og deretter ungdommer formes av for eksempel genetik og epigenetik, kultur og sosialisering (Urnes, 2018, s. 45).

Flere studier er gjennomført for å undersøke hvorvidt ulike reaksjoner på å bli forlatt av foreldrene er et uttrykk for vestlig oppdragelse, eller om reaksjonen er et psykobiologisk fenomen. Studiene viser at tilknytning oppleves likt på tvers av kulturer (Holmes, 2014, s. 88). Der spe- og småbarn reagerer tydelig forskjellig når de må være uten foreldrene, ettersom hvordan tilknytningen deres til omsorgspersonene er, vil ungdommers tilknytning ikke fremtre like tydelig eller på samme måte (Holmes, 2014, s. 89). For ungdommene vil foreldrene fremdeles være viktig for deres trygghet, og ungdommenes tilknytningsstrategier vil komme til syne når ungdommene opplever stress, uro og ubehag (Holmes, 2014, s. 66).

For masteroppgaven er tilknytningsteori relevant for å vise hvordan tilknytning til en nær omsorgsperson eller en signifikant annen, er viktig for optimal utvikling av funksjoner viktige for skolen og tilpasning til samfunnet. Spørsmålet er om det går bra å ikke ha optimal tilknytning til sine foreldre, dersom man trives godt på skolen, eller om relasjonen til foreldrene uansett preger hvordan man presterer faglig?

3.3 Tidligere forskning

Opplevd relasjon til foreldrene og foreldrestiler kan ofte diskuteres i samme vending (Elstad & Stefansen, 2014). På oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, ble det

gjennomført et systematisk litteratursøk for å identifisere metastudier og oversikter over sammenhenger mellom foreldrestil og utfall hos barn (Blaasvær & Baiju, 2018). Forskerne bak rapporten presenterer fire metastudier om foreldrestil og foreldreatferd, med utfall i skoleprestasjoner.

De fleste studiene finner at ungdommer som har foreldre med en autorativ stil presterer best på skolen. Autorativ vil si en forutsigbar, klar stil, med tydelige forventninger, men samtidig oppmerksom og kjærlig. I motsetning til autorativ er autoritære foreldre preget av et høyere behov for kontroll, liten grad av varme og barnet må føye seg etter den voksne uten forklaring på hvorfor (Checa & Abundis-Gutierrez, 2018; Masud, Thurasamy & Ahmad, 2015). Enkelte studier viser at foreldrestil kan være påvirket av kulturelle forhold og at barn fra ulike kulturer, har ulik robusthet for ulike foreldrestiler (García, F & Garcia E (2009); Keshavaraz S & Baharidin R (2009) referert i: Checa & Abundis-Gutierrez, 2018).

Tilknytning og skoleprestasjoner

Foreldrestil og tilknytning kan være to sider av samme sak, men samtidig ikke. Studien avgrenses heretter til ungdommens perspektiv og opplevde relasjoner. Tilknytning eller opplevd relasjon til foreldrene er en del av ungdommenes tilnærming til foreldrenes oppdragelsesstil. Tilknytning kan i større grad variere fra barn til barn i samme familie (Holmes, 2014, s. 33-35). Det antas at graden av opplevd tilknytning bidrar til å frykte eller søke nye opplevelser og kunnskap (Holmes, 2014, s. 56). Med ulike kombinasjoner på søkeord i artikkelsammendrag, viste funnene noen studier om tilknytning mellom ungdom og foreldre, med utfall i skoleprestasjoner, særlig relevant for denne masteroppgaven.

Ewa Domagała-Zyśks studie hadde fokus på polske ungdommers tilknytning til sine foreldre, og hvordan de mislyktes eller opplevde suksess på skolen (Domagała-Zyśk, 2006). Ungdommene ble bedt om å rangere hvor signifikante personene i deres liv var for dem. Studien viste at det var forskjeller i hvor viktige deres «signifikante andre» ble rangert etter hvor gode prestasjoner ungdommen hadde på skolen. De som ikke lykkes godt på skolen rangerer ikke sine signifikante like høyt som de som lykkes på skolen. Domagała-Zyśks (2006) studie presenterer resultater som tangerer mine funn. Resultatene hennes viste at ungdommene trengte støtte fra sine foreldre i form av god tilknytning, i tillegg til støtte fra lærere og medelever, for å lykkes. Hennes konklusjon var at elevene måtte få opplæring i hvordan de skulle ivareta og skape gode forhold til sine foreldre (Domagała-Zyśk, 2006).

I likhet med studien til Domagała-Zyśk(2006) fant en kinesisk studie at tilknytning til foreldre hadde mye å si for ungdommenes akademiske engasjement (Chen, 2017). I tillegg viste studien at en del av sammenhengen var mediert av ungdommenes selvbylde. De

ungdommene som hadde høyt selvbilde, hadde også større sannsynlighet for å ha høyere karakterer og skoleengasjement. Forskeren var opptatt av at det var viktig med tiltak for å hjelpe foreldrene til å inkludere seg i ungdommens skolehverdag, for å heve deres prestasjoner (Chen, 2017).

Teresa Jacobsen og Volker Hofmann brukte lærerens vurdering av hvordan de opplevde elevens tilknytning, til å vurdere sammenheng med deres skolesprestasjoner (Jacobsen & Hofmann, 1997). Studien var longitudiell og pågikk fra barna var 7-15 år. Den vurderte i tillegg til tilknytning, IQ, sosioøkonomisk status, kjønn og om elevene var ekstroverte eller introverte. Tilknytning hang signifikant sammen med skoleprestasjoner og karakterer når elevene var 15 år (Jacobsen & Hofmann, 1997).

Michael Fass og Jonathan Tubmann (2002) studerte eldre ungdommer og deres tilknytning til foreldrene. De fant at positivt opplevd foreldrerelasjoner hang sammen med gode prestasjoner. De fant også signifikante forskjeller på opplevelse av tilknytning til foreldre mellom etniske grupper, men på grunn av stor skjevhet i den etniske bakgrunnen til respondentene poengterte de at det ikke kunne generaliseres til noen større populasjon (Fass & Tubman, 2002).

4. Datamateriale og metodiske vurderinger

Datamaterialet er basert på tverrsnittundersøkelsen Ung i Oslo 2018, gjennomført av NOVA i samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusfeltet (KoRus). Ungdata er finansiert over statsbudsjettet gjennom tilskudd fra Helsedirektoratet. NOVA er ikke ansvarlig for analyser eller fortolkninger av resultatene.

Spørreundersøkelser som dette gir bred tilgang på ungdommers oppfatninger om eget liv og opplevelser av sin livssituasjon. En av styrkene til Ung i Oslo spesielt, er at den gir tilgang på svar fra de fleste bydeler, da det er et jevnt antall skoler som har deltatt i de ulike bydelene (Bakken, 2018, s. 10). Basert på skolene som deltok i undersøkelsen er den totale svarraten fra VGS på 65% med lavest andel fra Vg3 (Bakken, 2018, s. 9).

Ungdata-undersøkelsene kan bli omfattende. Ung i Oslo 2018 er en del kortere enn hva Ungdata har sendt ut tidligere (Bakken, 2018, s. 10; Elstad, 2010, s. 159), allikevel er det en del frafall av respondenter utover i spørresettet på grunn av lengden. Måten spørsmålene blir stilt på og i hvilken rekkefølge de står i, blir også påvirket av utformingen (Andersen, Bakken, Frøyland & Abebe, 2019).

Utvalget av respondenter i Ung i Oslo 2018 er sosialt skjevfordelt, det vil si at ikke alle sosiale grupper er inkludert (Elstad, 2010, s. 157). Ungdommer som allerede har falt fra

videregående skole, samt elevene som går yrkesfag og er i praksis ikke være inkludert i analysene (Bakken, 2018, s. 10). Dette kan også gjelde de som opplever mest sub-optimal tilknytning til sine foreldre. Analysene bruker et populasjonsutvalg der respondenter som ikke har svart på alle spørsmålene tas ut. Utvalget er fremdeles stort nok til å si noe om de sammenhengene som fremkommer av analysene.

Ungdata er utformet med andre interesser i tankene. Dersom spørsmålene var utformet for denne studien kunne de vært flere og mer presise om gjeldende tema, det kunne sikret høyere grad av målesikkerhet og samtidig redusert mulige frafall (Dietz & Kalof, 2009, s. 55). På den andre siden kan man ved datasett som Ungdata få tilgang på variabler som i innledningsfasen ikke virker å være like relevant for studien.

4.2 Pålitelighet og gyldighet

Dersom måleverktøyet er pålitelig, vil det bidra til en valid studie. En av ulempene ved spørreundersøkelser kan være at svaralternativene ikke alltid passer med det respondenten ønsker å svare. For å redusere den generelle målefeilen hos den enkelte respondenten kan det stilles flere spørsmål rundt det samme temaet, slik Ungdata gjør i sine undersøkelser, for deretter samle det til et felles mål. I denne studien er det for eksempel laget samlemål for skoletrivsel. Det viktigste er at svaret og resultatet treffer de store gruppene, ikke hvor vidt den ene av 10 000 har svart riktig (Dietz & Kalof, 2009, s. 246; Fekjær, 2016, s. 24).

4.3 Variabler og vurderinger

Ved å inkludere mange irrelevante variabler kan noen på ren slump være signifikante (Wheelan, 2014, s. 221). Valg av forklaringsvariabler burde derfor henge sammen med teori eller tidligere forskning. Videre presenteres variablene samt de analytiske vurderingene gjort med tanke på reliabilitet og presentasjon av materialet.

Validitet eller gyldighet handler om hvorvidt en studie eller et spørsmål måler det det er tenkt at det skal måle. I statistisk analyse er målet ofte å kunne generalisere til en større gruppe enn de som er inkludert i analyseutvalget, men det gjelder bare dersom den store gruppen ligner gruppen som er inkludert i analysene (Wheelan, 2014, s. 220).

De fleste variablene i analysen er skjevfordelt for positive utfall. Siden studien kun ser på sammenhenger og ikke måler omfang er variablene beholdt uten standardiseringer. Dette gjør det også mer intuitivt for leseren å tolke effekten av variablene.

Utfallsvariabel - Prestasjoner

Det ligger en implisitt idé i at utjevning i skoleprestasjoner vil ha en effekt på utjevning av sosiale forskjeller (Bakken & Elstad, 2012; Stoltenberg, 2018). Karakterene inkludert i

analysene viser gjennomsnittet i norsk, engelsk og matematikk. Ungdommene oppga selv hvilken karakterer de hadde ved siste standpunktmåling, enten til jul eller sommer. Når sensitive tema eller tema om status måles, kan man risikere at respondentene svarer etter hva som antas å være sosialt ønskelig. For eksempel kan ungdommene rapporterer høyere karakter enn de faktisk får. Dette er en systematisk målefeil det er vanskelig å gjøre noe med (Ringdal, 2018, s. 371). Studien presenterer ikke karakterer der gutter gjerne presterer bedre eller mer likt som jenter (Geary & Stoet, 2018; NOU 2019:3, 2019, s. 148). Karakterene speiler allikevel de forskjellene som er tilstede mellom gutter og jenters gjennomsnittlige standpunktkarakter (Stoltenberg, 2018).

Forklaringsvariabel – Parental Bonding Instrument

I Ung i Oslo 2018 blir ungdommene stilt spørsmål om hvordan de opplever sine foreldre. Disse spørsmålene ligner og er utformet etter The Parental Bonding Instrument (PBI) (Parker, Tupling & Brown, 1979). Meningen er å fange opp hvordan ungdommer opplever relasjonen til sine foreldre. PBI handler originalt om tilknytning og relasjon til foreldre, det er et psykometrisk måleinstrument ment til å måle unges opplevelse av sin kontakt med foreldre i barneårene. Instrumentet ble utviklet i 1979 og antas å måle for eksempel kontroll, overbeskyttelse, foreldrenes tilgjengelighet og oppfordringer til autonomi (Tubman, 2011).

I Ung i Oslo 2018 svarer ungdommene på hvordan de opplever sine foreldre her og nå, ikke på hvordan de husker relasjonen til sine foreldre fra da de var barn. Ungdommene blir bedt om å vurdere hvordan påstandene: «De liker (ikke) at jeg tar mine egne valg», «De forstår (ikke) mine problemer og bekymringer», «De forsøker å kontrollere alt jeg gjør», «De snakker ikke noe særlig med meg», «De er overbeskyttende» og «De hjelper meg ikke så mye som jeg trenger», «passer svært godt», «passer ganske godt», «passer ganske dårlig» eller «passer svært dårlig», til sin opplevelse av foreldrene. De to første variablene ble kodet om for å bli en negasjon av påstandene, for å ha samme retning som de andre påstandene.

Variabelen kan være preget av systematisk målefeil på grunn av sensitiviteten i spørsmålene. På den andre siden får ungdommen i slutten av Ungdata-undersøkelsen muligheten til å svare på om de opplever at undersøkelsen gir et godt bilde av hvordan de har det. I Ung i Oslo 2018 svarer 85% av ungdommene at undersøkelsen gir et godt bilde på hvordan de har det (Bakken, 2018, s. 11). Det vil si at en stor andel opplever å ha svart riktig og at svaralternativene gjelder for dem. Dette bidrar til pålitelighet for denne masteroppgaven. I tillegg har PBI som verktøy blitt vurdert til å ha høy grad av validitet og reliabilitet over mange år, det vil si at svarene ofte gjenspeiler hvordan situasjonen faktisk har vært (Holmes, 2014, s. 206; Tubman, 2011).

PBI operer tradisjonelt med to faktorer. Det fremkommer ofte flere faktorer, men variansen de forklarer henger ofte sammen og faktorene blir gjerne slått sammen (Parker et al., 1979, s. 3). Faktoranalysene gjennomført i min studie viste tre dimensjoner eller akser av akseptabel sammenheng (Almquist, Ashir & Brännström, 2014, s. 151-152). En faktoranalyse krever at forskeren selv tar avgjørelsen for hvor mange faktorer som skal inkluderes. En faktorløsning må forklare minst 50% av variansen i variablene som inngår i analysen (Ringdal, 2018, s. 361), noe faktorløsningene her gjør.

Første dimensjon viser opplevelse av avstand til foreldrene eller manglende kontakt, om ungdommene opplever hjelp og støtte. Dimensjonen er kalt «opplevelse av manglende involvering i livssituasjoner». Andre dimensjon viser de som opplever overbeskyttelse og sosial kontroll, dimensjonen er kalt «opplevd overbeskyttelse og kontroll». Siste dimensjon viser de som ikke opplever at foreldrene ser dem som kompetente aktører med egne valg og ønsker, dimensjonen er kalt «manglende opplevelse av støtte i avgjørelser».

Tabell 1 - Oversikt over forskjeller for karaktergjennomsnitt i de ulike faktorene.

Gj.snitt karakterer opplevd overbeskyttelse og kontroll				Gj.snitt karakterer og manglende involvering livssituasjoner				Gj.snitt karakterer og manglende opplevelse av støtte i avgjørelser			
Kvartil gruppe	Snitt	N	Standard-avvik	kvartil gruppe	Snitt	N	Standard-avvik	kvartil gruppe	Snitt	N	Standard-avvik
1	4,35	2469	0,802	1	4,24	3989	0,819	1	4,25	1708	0,843
2	4,23	2139	0,792	3	4,20	1893	0,799	2	4,28	2462	0,786
3	4,12	1677	0,816	4	4,05	2448	0,853	3	4,16	2212	0,835
4	3,95	2045	0,853					4	4,00	1948	0,834
Totalt	4,18	8330	0,829	Totalt	4,18	8330	0,829	Totalt	4,18	8330	0,829

Note: Tabellen over viser en oversikt over faktoranalysene og gjennomsnittskarakterer for gruppene i de ulike faktorene.

Faktorene over viser variasjonsbredden på karaktersnittet i dimensjonene. En indeks fanger ikke opp denne variasjonen, men variablene henger tett sammen, og i kontekst av problemstilling og forskningsspørsmål er det besluttet å bruke faktorene i en indeks. Faktorene korrelerer i en slik grad at det er mer statistisk oversiktlig å operere med en foreldreindeks (Dietz & Kalof, 2009, s. 496). Slik PBI ble utformet som måleverktøy åpner det for å kunne bruke den for å vurdere forskjell mellom optimal og sub-optimal tilknytning til foreldrene (Parker et al., 1979, s. 9).

Den signifikante andre

Metodisk er beskyttelsesfaktorer en modererende samspillvariabel som reduserer effekten av den negative uavhengige variabelen (Gjelsvik, 2007, s. 31). Ved å teste moderatorvariabler kan man finne ut hvilke variabler som kan beskytte mot et negativt utfall.

Skoletrivsel er en samlevariabel satt sammen på bakgrunn av reliabilitetsanalyser. Variabelen for består av 5 elementer der den indre konsistensen er på $\alpha = 0,75$, det vil over akseptabel verdi for indre reliabilitet og for å utforme et samlemål. Respondentene må ha svart på fire av variablene eller fler for å være inkludert i analysene. Cronbachs alfa blir

påvirket av antall variabler inkludert i indeksen, analysen viste lite endring i alfa dersom noen variabler ble ekskludert. Alfaverdien regnes som akseptabel dersom den er mellom 0.7 og 1.0 (Almquist et al., 2014, s. 163; Ringdal, 2018, s. 367).

Vennerelasjoner måles med en kategorisk variabel. Variabelen handler om ungdommenes opplevelse av å ha en venn de kan stole på eller ikke. Nærmere 70% av utvalget oppgir å være sikre på at de har en venn de kan stole på. Variabelen undersøker blant annet om effekten for sub-optimale foreldrerelasjoner modereres med gode vennerelasjoner.

Sosioøkonomisk status (SØS)

Det antas at noen forhold ved lav sosioøkonomisk status som kan bidra til svakere foreldrerelasjoner (Hyggen, Borgeraas & Brattbakk, 2018, s. 67). SØS-variabelen er utarbeidet på samme måte som Ungdata gjør i sine rapporter (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016). I rapporten fra 2016 gis det en detaljert gjennomgang av hva som blir vektlagt for å sikre et valid SØS-mål. I og med at ungdommene ikke oppgir familiens inntektsnivå eller lignende, utarbeides SØS-variabelen med utgangspunkt i variabler som foreldrenes utdanningsstatus, omtrent hvor mange bøker de tror familien har og velstandsnivået familien har basert på materielle ressurser (Bakken et al., 2016, s. 22-26).

SØS er i denne studien en mindre viktig variabel med tanke på problemstilling, men er inkludert fordi den har en kjent effekt på skoleprestasjoner (Bakken & Elstad, 2012). SØS-målet er derfor ikke diskutert for inngående, men det kan stilles spørsmålsteget ved hvorvidt ungdommer har fullstendig oversikt over for eksempel antall bøker i hjemmet, eller foreldrenes utdanningsnivå. Variabelen antas uansett å gi et bilde på utvalgets sosioøkonomiske status (Bakken et al., 2016, s. 26&28).

Kjønn

Kjønn henger sammen med karakterer og skoleprestasjoner (Stoltenberg, 2018). Variabelen er inkludert for å undersøke om det er ulik opplevelse av foreldrerelasjoner etter hvilket kjønn ungdommene har. NOU 2019:3 presenterer hypoteser der det antas at foreldre har lettere for å investere tid i jenter enn gutter når det gjelder skoleprestasjoner, men det konkluderes med at det ikke finnes noen klar sammenheng (NOU 2019:3, 2019, s. 99). I og med at jenter oftere svarer på flere spørsmål i Ungdata-undersøkelsene vil de også være noe overrepresentert i analysene.

4.4 Analyse

Statistikk kan fange opp store mønster og bruke sannsynlighet til å finne den eller de mest plausible forklaringene for hvordan mønsteret er blitt til. En måte å sikre pålitelighet i

forskning er å vurdere hvor vidt en sammenheng er signifikant. Problemstillingene blir i analysene gjort om til nullhypoteser med komplementære alternative hypoteser. De vil si at den ene hypotesen er en fullstendig negasjon av den andre. For eksempel vil en av nullhypotesene i analysene være;

- H_0 : God skoletrivsel kan ikke veie opp for sub-optimale foreldrerelasjoner, for elevene i utvalget. Og den alternative hypotesen er da;
- H_1 : God skoletrivsel kan veie opp for sub-optimale foreldrerelasjoner, for elevene i utvalget.

Som regel er det den alternative hypotesen som det søkes bekreftelse for, det avgjøres ved signifikanstesting av sammenhengene. Forkastningsnivået for nullhypoteser vil si den øvre grensen for å observere muligheten for et mønster i dataen, dersom nullhypotesen er sann (Wheelan, 2014, s. 149). Nivået som vanligvis settes på 5% eller lavere er med å bestemme om sannhetsverdien i resultatene kan gjelde for flere enn respondentene i utvalget.

Vurderingen av grensen for signifikansnivået handler om risikoen for feil konklusjon.

Signifikansnivå på 0,05 indikerer mulighet for feil i 5 av 100 tilfeller. De fleste sammenhengene i min studie viser signifikansnivå på 0,01 eller lavere.

Resultat kan bli signifikant fordi det er mange respondenter, slik som i Ung i Oslo 2018, uten at forskjellene i utfallene er store nok til å være interessante (Dietz & Kalof, 2009, s. 497; Fekjær, 2016, s. 78-79). Standardfeil (S.E) og konfidensintervall er lagt til for å tydeliggjøre effekten av variablene og treffsikkerheten for koeffisientene. Standardfeilen er dynamisk og viser hvordan modellen kan treffe bedre ettersom man inkluderer flere relevante variabler. Konfidensintervallet viser at 95 av 100 individer i utvalget vil ligge innenfor intervallet, dersom variabelen har signifikant effekt.

Korrelasjon og multikolinearitet

Kausale forhold er vanskelig å studere i samfunnsvitenskapelig forskning, med mindre det er eksperimenter i lukkede rom. Allikevel vil man i de fleste tilfeller ha en oppfatning av hvilken vei den kausale sammenhengen går. Korrelasjoner indikerer muligheten for at det er et kausalforhold tilstede (Fekjær, 2016, s. 57). I dette tilfellet er det mest naturlig å tenke at tilknytning til foreldre kommer før skoleprestasjoner, fordi foreldrene stort sett er ungdommenes første signifikante andre. Det kan også tenkes at ungdommenes oppførsel legger grunnlag for hvordan foreldrene forholder seg til ungdommene. Det er derfor kun sammenhenger som studeres.

Korrelasjonskoeffisientene i en analyse handler om å se hvor vidt det er en positiv eller negativ sammenheng mellom to variabler. Justert R^2 brukes i min artikkel til å se på hvor stor effektstørrelse modellene har og til måle sammenhengen mellom variablene (Chen & Popovich (2002) referert i: Ringdal, 2018, s. 313).

Dersom det er stor grad av korrelasjon mellom de uavhengige variablene kan man få problemer med multikolaritet, det innebærer problem med å skille den statistiske effekten av variablene fra hverandre i en regresjonsanalyse (Dietz & Kalof, 2009, s. 469). Effekten av multikolaritet mellom de uavhengige variablene i analysene er undersøkt, ingen av analysene vil være preget av problem med multikolaritet.

Regresjon- og samspillsanalyse

Multivariat regresjonsanalyse handler om å finne den beste linjen om man tar høyde for at gruppen er lik på flere punkter enn det én variabel kan si noe om. På bakgrunn av observasjonene av de innledende analysene ble det testet og avgjort at en kurvlineær analyse passet bedre, enn en lineær analyse. Den bivarierte analysen med andregradsledd viste signifikant sammenheng mellom avhengig og uavhengig variabel. Den kurvlineære modellen reduserte antall residualer og viste større forklart varians, det vil si at regresjonslinjen treffes bedre. Modellene i regresjonsanalysene er da spesifisert etter minste kvadraters metode (Ordinary Least Square) (Ringdal, 2018, s. 393).

I denne studien måles statistisk samspill ved å studere overlapp av konfidensintervall for ulike grupper med utgangspunkt i samme variabel (Ringdal, 2018, s. 426). Et konfidensintervall på 95% inneholder den sanne verdien i 95 av 100 tilfeller. Det vil si at man med 95% sikkerhet kan si at koeffisienten ligger i intervallet. Dersom konfidensintervaller for to subgrupper i samme variabel ikke overlapper hverandre, vil man kunne si at det er et signifikant samspill. Det ble gjennomført subgruppeanalyser for skoletrivsel, kjønn, vennerelasjoner og sosioøkonomisk status. Skoletrivsel og vennerelasjoner er inkludert i tilhørende artikkel. De to andre gruppene er utelatt da de hverken hadde signifikant effekt eller var direkte relevant for problemstilling.

5. Hovedfunn

De empiriske funnene i denne oppgaven viser sammenheng mellom foreldrerelasjoner og skoleprestasjoner. En del av effekten går via og reduseres av sosioøkonomisk status. Effekten av kjønn forblir uendret, kjønn vises som en selvstendig effekt på skoleprestasjoner. Det er ikke statistisk signifikant samspill mellom foreldrerelasjoner og skoletrivsel, eller foreldrerelasjoner og vennerelasjoner. For ungdommer som tror/mener de ikke har venner å stole på, mister den opplevde foreldrerelasjonen effekt på skolekarakterer.

6. Problemstilling i kontekst av teoretisk utgangspunkt

Forskningsspørsmålet belyses av tilknytningsteori. Bakgrunnen for dette er det teoretiske utgangspunktet for utviklingen av måleverktøyet PBI (Parker et al., 1979). I og med at

spørsmålene brukt i foreldreindeksen er inspirert av PBI, men ikke stilt i retrospekt slik måleverktøyet er utformet, kan det stilles spørsmål om indeksen måler den opplevde tilknytningen eller om den måler noe annet. For eksempel kan det være denne studien måler hvordan ungdommene opplevde foreldrene den dagen undersøkelsen ble gjennomført, altså dagsformen til ungdommene. Resultatene tyder allikevel på at det er relevant og fornuftig å bruke opplevd tilknytning som utgangspunkt for teori og tolkning av resultat.

Forskningsspørsmål to er i hovedsak kontrollspørsmål for å undersøke hvor vidt det er effekt av den opplevde foreldrerelasjonen, når det kontrolleres for variabler kjent for å ha effekt på skoleprestasjoner. Fordi dette er et kontrollspørsmål, presenteres det teoretiske utgangspunktet for sosioøkonomisk status og kjønn i artikkelen, i kontekst av forskningen som trekkes frem om tilknytning og skoleprestasjoner.

Forskningsspørsmål tre er resiliensorientert. Det vil si at forskningsspørsmålet undersøker om vennerelasjoner og skoletrivsel kan fungere som variabler som moderer effekten av negative foreldrerelasjoner. Som teoretisk utgangspunkt og for å vise hvorfor skoletrivsel og vennerelasjoner kan være viktige beskyttende faktorer, brukes teorier om de signifikante andre, mer bestemt de nye signifikante andre.

6.2 Studiens plassering i forskningsfeltet

Det finnes få eller ingen kvantitative publiserte studier i Norge som har tatt ungdommens perspektiv og sett på hvordan den opplevde foreldrerelasjonen henger sammen med deres selvrapporterte karakterer. For studier gjennomført i andre land finnes det noen studier tilsvarende denne, som også har tilsvarende funn.

Opgaven og studien har en naturlig plass, og er et viktig bidrag for å supplere og utdype den eksisterende kunnskapen om ungdommers skoleprestasjoner og hvilke faktorer som hemmer eller fremmer gode skolerresultater. Den legger et empirisk grunnlag for å vise at opplevd foreldrerelasjon kan knyttes til skoleprestasjoner for ungdommer. Også på tvers av ulik sosioøkonomisk bakgrunn, selv om noe av effekten foreldrerelasjoner henger sammen med den sosioøkonomiske situasjonen til foreldrene.

6.3 Videre forskning og konklusjonens implikasjon på fagfeltet

Utvalget er skjevfordelt for de positive utfallene, det er derfor vanskelig å si sikkert hvordan utfallene ville blitt dersom det var større representativitet for de negative utfallene. Det finnes en mulighet for det er noe spesielt ved disse ungdommene som gjør at utfallene har blitt som de er blitt. Det er også mulig at utfallet henger sammen med hvilke PBI-spørsmål som er inkludert. Derfor trengs det mer forskning på området, gjerne som stiller spørsmål om

ungdommenes livssituasjon i retrospekt. I tillegg hadde det vært interessant og se om opplevelsen av foreldrerelasjonen henger sammen med kulturell bakgrunn. Som foreldre med innvandringsbakgrunn, og om betydningen av den opplevde tilknytningen er universell.

Andre relasjoner eller andre arenaer i ungdommenes liv som kan fungere som beskyttende faktor, for eksempel romantiske forhold, fritidsaktiviteter eller andre mestringsarenaer utenfor skolen, burde også studeres nærmere.

Hovedkonklusjonen for masteroppgaven bygger på resultater fra tilsvarende forskning, teoretiske utgangspunkt og artikkelens analyser. Studien er viktig for alle som jobber for at ungdom skal ha like utgangspunkt for å gjøre det bra på skolen. Foreldrerelasjoner i tillegg til skoletrivsel, SØS, kjønn og vennerelasjoner henger sammen med skolekarakterer.

7. Forskningsetiske vurderinger

I tillegg til de analytiske og teoretiske vurderingene for å sikre en god studie, er også forskningsetiske problemstillinger vurdert. Forskningsetiske vurderinger er i dette tilfellet er å undersøke hvordan Ungdata behandler sine respondenter. Før ungdommene i Oslo kommune svarer på spørreundersøkelsen, leser lærer opp et informasjonsskriv for ungdommene. Ungdommene stilles spørsmål som kan oppfattes som sensitive og vanskelige. Både i informasjonsskrivet og i slutten av spørreskjemaet oppgis det kontaktinformasjon til tjenester ungdommene oppfordres til å ta kontakt med, dersom spørsmålene i undersøkelsene vekker ubehagelige følelser eller lignende. Dette er et viktig tiltak for å ivareta ungdommene i etterkant av undersøkelsen. Det opplyses i forkant om at de ikke må delta og at det er frivillig å svare på spørsmålene. Spørsmålene meldes inn til NSD før de sendes ut til ungdommene (Bakken, 2018, s. 10). Før dataene blir analysert manipuleres respondent-iden for å sikre at det ikke skal være mulig å identifisere respondentene.

I tillegg er det her tatt høyde for at enkelte grupper i denne studien kan oppleve den som stigmatiserende, da den studerer små og sårbare grupper. Studien søker derfor å være drøftende i diskusjon og konklusjon, og kun løfte frem antakelser basert på observasjonen av analysene. I tillegg vil jeg fremheve at ungdommene som svarer på spørsmålene ikke nødvendigvis kjenner seg igjen i det som skrives om de. Analysene i studien bygger på et datamateriale der ungdommene er bedt om å besvare hva som passer best, noe som kan føre til at de ikke nødvendigvis føler at påstander som presenteres i analysene passer dem.

Litteraturliste

- Almquist, Y. B., Ashir, S. & Brännström, L. (2014). *A guide to quantitative methods*. Stockholm: CHESS.
- Andersen, P. L., Bakken, A., Frøyland, L. R. & Abebe, D. S. (2019). Rekkefølgeeffekter i spørreundersøkelser blant ungdom. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(01), 66-82. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-01-0>
- Andersen, P. L. & Dæhlen, M. (2016). *Ung i Bydel Grorud En analyse av Grorud-ungdoms levekår i 2015* (NOVA Rapport). Oslo: NOVA. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Ung-i-Bydel-Grorud>
- Bakken, A. (2018). *Ung i Oslo 2018* (NOVA Rapport). NOVA. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2018/Ung-i-Oslo-2018>
- Bakken, A. & Elstad, J. I. (2012). *For store forventninger? : Kunnskapsløftet og ulikhetene i grunnskolekarakterer*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra <https://evalueringsportalen.no/evaluering/for-store-forventninger-kunnskapsloftet-og-ulikhetene-i-grunnskolekarakterer>
- Bakken, A. & Elstad, J. I. (2015). The effects of parental income on Norwegian adolescents' school grades: A sibling analysis. *Acta Sociologica*, 58(3), 265-282. <https://doi.org/10.1177/0001699315594411>
- Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* Oslo: NOVA. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Sosiale-forskjeller-i-unges-liv>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality - A treatise in the Sociology of Knowledge*. Baltimore: The Penguin Press.
- Binder, P.-E. (2002). *Individet og den meningsbærende andre - En teoretisk undersøkelse av de mellommenneskelige forutsetningene for psykisk liv og utvikling med utgangspunkt i Donald W. Winnicotts teori*. Oslo: Unipub AS
- Blaasvær, N. & Baiju, N. (2018). *Sammenhenger mellom foreldrestiler og utfall hos barn: Systematisk litteratursøk med sortering*. Oslo: Folkehelseinstituttet, Område for helsetjenester, Klynge for vurdering av tiltak. Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/sammenhenger-mellom-foreldrestiler-og-utfall-hos-barn-rapport-2018.pdf>
- Bowlby, J. (1949). The Study and Reduction of Group Tensions in the Family. *Human Relations*, 2(2), 123-128. <https://doi.org/10.1177/001872674900200203>
- Bufdir. (2017, 3/8-2018). Skole og sosioøkonomisk status. Hentet 27/4 2019 fra https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Barnehage_og_skole/Skole_og_sosioekonomisk_status/

- Checa, P. & Abundis-Gutierrez, A. (2018). Parenting Styles, Academic Achievement and the Influence of Culture *Psychology and Psychotherapy: Research Study*, 1(4).
<https://doi.org/10.31031/PPRS.2018.01.000518>
- Chen, B.-B. (2017). Parent-Adolescent Attachment and Academic Adjustment: The Mediating Role of Self-Worth. *Journal of Child & Family Studies*, 26(8), 2070-2076.
<https://doi.org/10.1007/s10826-017-0728-2>
- Dietz, T. & Kalof, L. (2009). *Introduction to Social Statistics - The Logic of Statistical Reasoning*. United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd.
- Domagała-Zyśk, E. (2006). The Significance of Adolescents' Relationships with Significant Others and School Failure. *School Psychology International*, 27(2), 232-247.
<https://doi.org/10.1177/0143034306064550>
- E Werner, E. (2005). *Resilience and Recovery: Findings from the Kauai Longitudinal Study*.
- Elstad, J. I. (2010). Spørreskjemaundersøkelsen fallgruber. I metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning. I. Oslo: Universitetsforlaget
- Elstad, J. I. & Stefansen, K. (2014). Social Variations in Perceived Parenting Styles among Norwegian Adolescents. *Child Indicators Research*, 7(3), 649-670.
<https://doi.org/10.1007/s12187-014-9239-5>
- Fass, M. E. & Tubman, J. G. (2002). The influence of parental and peer attachment on college students' academic achievement. *Psychology in the Schools*, 39(5), 561-573.
<https://doi.org/10.1002/pits.10050>
- Fedoryshyn, N. (2018). Tyngre vei inn på arbeidsmarkedet for unge med lav utdanning. *SSB Analyse 2018 - Sysselsetting blant unge*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/tyngre-vei-inn-pa-arbeidsmarkedet-for-unge-med-lav-utdanning>
- Fekjær, S. B. (2016). *Statistikk i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Geary, D. & Stoet, G. (2018). The Gender-Equality Paradox in Science, Technology, Engineering, and Mathematics Education. *Psychological Science*, 29(4).
<https://doi.org/10.1177/0956797617741719>
- Gjelsvik, B. (2007). Forebygging og resiliens. I A. I. H. Borge (Red.), *Resiliens i praksis - teori og empiri i et norsk perspektiv* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Grimen, H. (2008). Profesjon og kunnskap. I A. Molander & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo Universitetsforlaget.
- Halvorsen, T. (2018). Glimt fra tilknytningsteoriens historie. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95(01), 50-69. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2018-01-05>
- Holmes, J. (2014). *John Bowlby and Attachment Theory* (2. utg.). London and New York: Routledge.
- Hyggen, C., Borgeraas, E. & Brattbakk, I. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntekstfamilier - En kunnskapsoppsummering* Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA OsloMet - storbyuniversitetet Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2018/Muligheter-og-hindringer-for-barn-i-lavinntekstfamilier>

- Hyggen, C. & Sletten, M. A. (2013). *Ungdom, frafall og marginalisering, Temanotat*. Oslo: Program for velferd, arbeidsliv og migrasjon. Hentet fra <https://www.forskningsradet.no/globalassets/publikasjoner/1254000811978.pdf>
- Jacobsen, T. & Hofmann, V. (1997). Children's attachment representations: Longitudinal relations to school behavior and academic competency in middle childhood and adolescence. *Developmental Psychology*, 33(4), 703-710. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.33.4.703>
- Killén, K. (2015). *Sveket : 1 : Risiko og omsorgssvikt - et helseproblem og tverrfaglig ansvar* (5. rev. utg. [i.e. 2. utg. av 2-bindsutg.]. utg.). Oslo: Kommuneforl.
- Masud, H., Thurasamy, R. & Ahmad, M. S. (2015). Parenting styles and academic achievement of young adolescents: A systematic literature review. *Quality & Quantity*, 49(6), 2411-2433. <https://doi.org/10.1007/s11135-014-0120-x>
- Mead, G. H. (1967). *Mind, Self, & Society - from the Standpoint of a Social Behaviorist* Chicago; London The University of Chicago Press. (Opprinnelig utgitt 1934)
- Nielsen, H. B. & Henningsen, I. (2018). Guttepanikk og jentepress – paradokser og kunnskapskrise. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 42(01-02), 6-28. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2018-01-02-02>
- NOU 2012:5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling - Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-5/id671400/>
- NOU 2019:3. (2019). *Nye sjanser - bedre læring, Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp*. Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-3/id2627718/>
- Parker, G., Tupling, H. & Brown, L. B. (1979). A Parental Bonding Instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52(1), 1-10. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8341.1979.tb02487.x>
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Rye, J. F. (2013). Mead, Berger & Luckmann og de signifikante andre. *Sosiologisk tidsskrift*, 21(02), 169-189. Hentet fra http://www.idunn.no/st/2013/02/mead_berger_amp_luckmann_og_de_signifikante_andre
- Statistisk Sentralbyrå. (2017). *Utdanningsspeilet 2017 - Tall og analyse av barnehager og grunnskolen i Norge*. Hentet 1/5 2019 fra <http://utdanningspeilet.udir.no/2017/innhold/del-8/8-3-status-for-dem-som-ikke-har-fullfort/>
- Stoltenberg, C. (2018). *Kjønnforskjeller i arbeidsmarkedet kan gjøre gutter til skoletapere* Iforskning.no (Red.). forskning.no Hentet fra <https://forskning.no/kjonn-og-samfunn-institutt-for-samfunnsforskning-skole-og-utdanning/kjonnforskjeller-i-arbeidsmarkedet-kan-gjore-gutter-til-skoletapere/272666>
- Sullivan, H. S. (2013). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1955)

- Tubman, D. (2011). *Evaluating the psychometric properties of an emerging adult version of the Parental Bonding Instrument (PBI)* (Psy.D.). Wheaton College, Ann Arbor. Hentet fra <https://vufind.carli.illinois.edu/all/vf-isl/Record/13259060>
- Urnes, A.-G. (2018). *Den interaktive hjernen hos barn og unge - forståelse og tiltak ved nevrotvinkligningsforstyrrelser og nevropsykiatriske tilstander* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Vestel, V. & Øia, T. (2014). Generasjonskløfta som forsvant. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 14(1), 99-133. Hentet fra <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/978/860>
- Wheelan, C. (2014). *Naked Statistics - stripping the dread from the data* New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Ødegård, G. (2016). Ungdom, opprør og tilpasning. Et essay om generasjonsdannelser. *Sosiologi i dag*, 46(3-4), 9-37.

Vedlegg 1:

Forfatterveiledning: Tidsskriftet Norges Barnevern

INNLEVERING AV MANUS

Før du sender inn ditt manuskript til redaksjonen ber vi om at du leser forfatterveiledningen nøye, og sjekker at:

- Forfatteropplysningene er fullstendige
- Antall tegn med mellomrom ikke overskrider maksimumsgrensen
- Noter og referanser er i henhold til veiledningens standard
- Et kort abstrakt og nøkkelord på engelsk og norsk/svensk/dansk er inkludert

Manuskripter sendes til redaksjonen per e-post for vurdering: redaksjon@barnevernsambandet.no.

KRAV TIL ARTIKLER

Tidsskriftet Norges Barnevern tar imot både fagartikler og vitenskapelige artikler.

Fagartikler og vitenskapelige artikler bør ikke overstige **6–7000** ord. Litteraturliste og eventuelle noter kommer i tillegg. Debattinnlegg eller andre faglige bidrag bør ikke overstige **700** ord.

Tidsskriftet benytter fire grader av overskrifter. Artikkelens tittel og undertittel, avsnittstittel og undertittel i den løpende teksten. Marker gjerne tittelgraden i parentes.

Manuskriptet skal inneholde følgende:

- Forfatternavn, tittel, arbeidssted, adresse, e- postadresse (Merk: legges i egen fil om artikkelen ønskes fagfellevurdert)
- Artikkeltittel
- Kort sammendrag som vil brukes som ingress
- Artikler som ønskes fagfellevurdert skal også ha et engelsk sammendrag på inntil 120 ord samt nøkkelord på henholdsvis engelsk og norsk.
- Nummererte sluttnoter
- Litteraturliste, alfabetisk ordnet
- Forfatterfoto

REFERANSER

Tidsskriftet bruker referansestilen APA. Disse nettstedene kan konsulteres for en innføring i hvordan referanser føres:

- <http://sokogskriv.no/kildebruk-og-referanser/referansestiler/apa-6th/>
- <http://kildekompaset.no/referansestiler/apa-6th.aspx>.

APA bruker forfatter og årstall i referanser. Når man refererer eller oppsummerer en kilde settes forfatterens etternavn og årstall i parentes i teksten på denne måten: (Andersen, 2011; Andreassen, 2004; Askheim, 2009). Hvis referansen har to eller flere forfattere benyttes &-tegnet: (Deegan & Anderson 2006).

Referanselisten skrives til slutt etter hovedteksten. Referanselisten føres alfabetisk på første forfatters etternavn.

Manuskripter som ikke følger stilen, blir sendt tilbake til forfatteren.

DOI-REFERANSER

Referansene skal alltid inkludere DOI (digital object identifier) for kilder som har dette. DOI skal være en klikkbar URL og plasseres til sist i referansen. Hvis du er usikker på hva DOI-koden til en referanse er, eller om en DOI-kode finnes, kan du gjøre et raskt søk etter tittel, forfatternavn osv. på <http://search.crossref.org/>

SITAT I TEKSTEN

Sitater markeres med hermetegn inne i teksten. Sitater over 3 linjer skal være i 10 punkt, enkel linjeavstand, 0,5 cm innrykk fra venstre marg og skal ikke markeres med hermetegn. Enkle hermetegn på sitat inne i et sitat. Avkorting av et sitat markeres slik: [...].

Hermetegnene skal vendes rett vei: “...” eller ‘...’ (Oppskrift: Finn Symbol på Insert-menyen i Word, velg “Special characters” og “Double opening quote” eller “Double closing quote” (evt. ‘Single opening/closing quote’ for sitat inne i sitat).

TABELLER, FIGURER OG ILLUSTRASJONER

Disse nummereres fortløpende. Marker hvor i manuskriptet hvert element skal plasseres, slik [tabell 1 omtrent her].

Antall tabeller, figurer og illustrasjoner bør begrenses, og tabeller og figurer bør være selvforklarende og ha korte overskrifter. Av hensyn til sitatretten må alle illustrasjoner være relevante og anses som komplement til teksten.

Alle tabeller, figurer og illustrasjoner som benyttes i manuskriptet må være tillatt å publisere open access. Dersom det ikke er forfatteren selv som har laget figuren, skal navnet på tegner eller fotograf oppgis i figurteksten. Forfatteren innhenter selv tillatelse til bruk av tidligere trykte illustrasjoner. Illustrasjoner må ha oppløsningsgrad på minst 300 dpi.

PUBLISERINGSETIKK

Redaksjonen er opptatt av at det som publiseres i tidsskriftene, er av høy faglig kvalitet og følger internasjonale etiske standarder for vitenskapelig publisering. Tidsskriftet følger retningslinjene til Committee of Publication Ethics (COPE).

VURDERINGSPROSESSEN

Tidsskriftet benytter fagfeller for å sikre den vitenskapelige kvaliteten til artiklene. Innkomne bidrag blir først vurdert av ansvarlig redaktør med tanke på relevans og kvalitet. Tidsskriftet følger tosidig anonymitets-prinsipp: både forfatter og fagfelle er anonyme for hverandre. Derfor må manuset anonymiseres før det sendes inn, dvs. forside med forfatternavn og - omtaler sendes inn som separat dokument og selvreferanser må anonymiseres. Redaksjonen konkluderer på grunnlag av fagfellevurderingene og videreformidler disse kommentarene og eventuelle endringsforslag til artikkelforfatteren.

Dersom et medlem av redaksjonen er forfatter, håndteres manuskriptet av noen uten tilknytning til redaksjonen og forfatter holdes utenfor beslutningsprosessen for manuskriptet.

ETTER PUBLISERING

Forfatter vil motta pdf av artikkelen når den er publisert.

Publisering av artikkel i tidsskriftet er underlagt bestemmelsene i *Normalkontrakt for utgivelse av litterære verk i tidsskrift* utarbeidet av Den norske Forleggerforening og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening. Se også informasjonsbrev fra Universitetsforlaget om *Normalkontrakt for utgivelse av litterære verk i tidsskrift*, samt informasjon om egenarkivering av artikkelen.

Skoleprestasjoner og “de signifikante andre”

En analyse av sammenhengen mellom Osloungdommers skolekarakterer og sosiale omgivelser

Marlene Lidström

Hvordan kan skoleprestasjoner knyttes til ungdommenes opplevde foreldrerelasjoner og andre signifikante relasjoner i deres liv? Denne artikkelen er et produkt av min masteroppgave i barnevern. Med utgangspunkt i datamateriale fra Ungdatas “Ung i Oslo 2018” har jeg undersøkt sammenhengen mellom Osloungdommers (N=8330) tilknytning til foreldre og deres skoleprestasjoner. Analysene presenterer fem funn som bidrar til å belyse denne sammenhengen: 1) Det er sammenheng mellom foreldrerelasjon og skoleprestasjoner; 2) Når det kontrolleres for sosioøkonomiske forhold reduseres litt av sammenhengen for de opplevde foreldrerelasjonene; 3) Analysene viser minimal kjønnsforskjell for de opplevde foreldrerelasjonene; 4) Analysene viser at skoletrivsel og vennerelasjoner ikke har signifikant statistisk beskyttende effekt; 5) De som tror/mener de ikke har venner å stole på, rapporterer relasjonene til foreldrene ulikt. Det førte til at opplevd foreldrerelasjon for denne gruppen ikke er signifikant.

Nøkkelord: Karakterer, tilknytning, PBI, skoleprestasjoner, ungdom, signifikante andre, Ungdata, Osloungdom, venner, skoletrivsel, foreldrerelasjon

Keywords: Adolescent, attachment, significant other, grades, parental bonding, friends, parent, school achievement, peers

To a lesser extent, education research has focused on the significance of the adolescent's experience of parental relationships. This study examines the relationship between school achievement and adolescent's experience of parental relationships (N=8330). Data was borrowed from the cross-sectional survey "Ung i Oslo 2018", and the analyses presents five findings which contribute to enlighten this correlation: 1) There is a correlation between parental bonding and school performance; 2) When accounting for socioeconomic relations, the correlation of the experienced parental bond is slightly reduced; 3) The analyses show minimal gender difference for the experienced parental bonds; 4) The analyses show school satisfaction and friendships have insignificant statistical protective effect; 5) Those who believe or think they lack friends they can trust, report parental bonds differently. This led to the experienced parental bond for this group being insignificant.

Nyere kunnskap om hjernens utvikling viser at de områdene som styrer egenskaper viktig for skole, sosialisering og utdanning, ikke er ferdigutviklet før i midten av 20-årene (Urnes, 2018, s. 45 & 133). Tilknytning og relasjoner til nære omsorgsgivere antas å være viktig for utvikling og har direkte effekt på dette området i hjernen (Urnes, 2018, s. 91).

John Bowlbys tilknytningsteori er stort sett rettet mot utviklingen i de tidligere årene. Allikevel er det naturlig å anta at relasjonen fortsetter å være betydningsfull også for ungdommer (Holmes, 2014, s. 66). Relasjonen til de nærmeste omsorgsgiverne er ikke nødvendigvis konstant, nye signifikante andre får stadig større plass igjennom utviklingsløpet. Der den største stressfaktoren for små barn kan være manglende tilknytning til sine foreldre, kan den manglende vennerelasjoner være minst like vanskelig for ungdommer (Hyggen & Sletten, 2013, s. 24; Killén, 2015, s. 262).

De fleste ungdommer bruker store deler av livet på skolen. Skolearenaen er en institusjon i ungdommenes liv som ikke bare er viktig for faglig utbytte, den er også viktig for sosiale erfaringer (Bakken, 2018, s. 26). Spørsmålet er om positive sosiale erfaringer ungdommer får av gode vennerelasjoner eller god skoletrivsel, har såpass helsefremmende innvirkning, at de kan veie opp for negative tilknytninger til foreldre?

Tilknytning er et nøytralt begrep. Optimal tilknytning er god og helsefremmende, sub-optimal tilknytning er utviklingshemmende. God tilknytning kjennetegnes med at ungdommene opplever trygghet, støtte og nærhet i sine relasjoner. Det tilrettelegger for utvikling i en retning av trygge, selvstendige voksne med god nok selvfølelse og tiltro til egne evner. Sub-optimal tilknytning kjennetegnes derimot av usikre eller inkonsekvente opplevelser av relasjonen til sine foreldre. Det handler om manglende eller varierende støtte ved trøst, manglende følelse av å ha verdi, samt opplevelse av overdreven kontroll og neglisjering av selvstendige behov (Holmes, 2014, s. 53). I artikkelen brukes opplevd

tilknytning og opplevd relasjon om hverandre, men det sikter til den samme opplevde tilknytningen.

Målet med studien er å ta ungdommenes perspektiv i deres opplevelse av foreldrene og undersøke hvordan dette samvarierer med selvrapporterte skoleprestasjoner. Skolekarakterer blir stadig viktigere for framtidsmuligheter, da det å prestere godt på skolen anses som et utgangspunkt for å gjøre det bra videre i livet. Stadig flere arbeidsplasser krever en form for utdanning, og man kan i større grad risikere å havne utenfor arbeidslivet uten vitnemål fra videregående skole (Fedoryshyn, 2018).

Samarbeid på tvers av ulike etater, er nødvendig for å fange opp alle ungdommer som opplever relasjoner til foreldrene som ikke er prestasjons- eller helsefremmende. Det er derfor viktig at ikke bare barneverntjenesten som førstelinje er opptatt av tilknytning mellom ungdom og foreldre, men at også sosialarbeidere og lærere, som omgås med ungdommen daglig, har kunnskap om hvordan sub-optimale relasjoner til foreldrene kan ha innvirkning på skoleprestasjonene.

Studien er kvantitativ og datamaterialet er basert på en ungdomsundersøkelse, tverrsnittsundersøkelsen Ung i Oslo 2018, gjennomført av NOVA i samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusfeltet (KoRus). Ungdata er finansiert over statsbudsjettet gjennom tilskudd fra Helsedirektoratet. NOVA er ikke ansvarlig for analyser eller fortolkninger av resultatene.

Forskningsspørsmål

Skoleprestasjoner påvirkes av en rekke faktorer i ungdommenes liv, blant annet kjønn og sosioøkonomiskstatus. Ungdommenes opplevelse av relasjonen til foreldrene, og denne variabelens sammenheng med skoleprestasjoner, er ikke tilstrekkelig undersøkt. For analysene er det formulert følgende forskningsspørsmål:

- 1. Hvordan er sammenhengen mellom ungdommenes opplevde tilknytning og deres selvrapporterte skoleprestasjoner?*
- 2. Hvordan endres effekten av opplevd foreldretilknytning når den kontrolleres for kjønn og sosioøkonomiske forhold?*
- 3. Hvilken betydning får de nye signifikante andre, i form av skoletrivsel og vennerelasjoner, for ungdommenes skoleprestasjoner, i samspill med foreldrerelasjoner?*

Betydningen av “de signifikante andre”

Mennesker har ulike behov for sosialisering igjennom livet. Relasjoner til foreldre forblir viktig, men tilknytning til venner får stadig større innvirkning på oss (Fass & Tubman, 2002, s. 565; Mead, 1934/1967, s. 153). “Den signifikante andre” eller “den andre” som begrepet forkortes til her, er et begrep som omhandler viktigheten av nære personer i våre liv (Berger & Luckmann, 1966; Binder, 2002; E Werner, 2005; Mead, 1934/1967; Rye, 2013).

Emmy Werner (2005) fant i sin longitudinelle studie at en av resiliensfaktorene som var viktigst for positiv utvikling var å ha “den andre” for å veie opp for negative faktorer. Resiliens handler om hvordan noen mennesker klarer å snu negative livssituasjoner, som andre ikke ville taklet like godt, til positive utfall. Resiliensforskning er opptatt av å kartlegge hvordan eller om en variabel opptre kan som beskyttende faktor (Gjelsvik, 2007, s. 31). I denne artikkelen presenteres vennerelasjoner og skoletrivsel som beskyttelsesfaktorer.

Tilknytningsteori for ungdom

John Bowlby var opptatt av hvordan det å skille barnet fra sine foreldre, kunne ødelegge sårbare mekanismer for optimal utvikling (Holmes, 2014, s. 48). I motsetning til små barn som er totalt avhengige av sine nærmeste omsorgsgivere, handler en del av ungdomstiden om å skape egne veier og nye områder vekk fra foreldrene (Vestel & Øia, 2014, s. 109; Ødegård, 2016, s. 12). Ungdommers tilknytning til foreldrene fremtrer ikke like tydelig som hos spebarn (Holmes, 2014, s. 89). For ungdommene vil foreldrene fremdeles være viktig for deres trygghet, og ungdommenes tilknytningsstrategier vil komme til syne når ungdommene opplever stress, uro og ubehag (Holmes, 2014, s. 66).

I pointed out that the mother’s treatment of the boy, especially her insistence on immediate obedience and her persistent nagging, had had a very adverse effect on Henry’s behavior, but I also stated that I felt sure that her mistaken treatment of Henry was the result of her own childhood, which I had little doubt been unhappy (Bowlby, 1949, s. 125).

Sitatet ovenfor er et utdrag der Bowlby skriver om sin 15 år gamle pasient, Henry. Bowlby mente at familiedynamikk var viktig for hvordan ungdom og barn oppfører seg. Han viste hvordan foreldrenes egne erfaringer fra barndommen, ubevisst preger relasjonen til egne barn. Bowlby mente at tilknytning til foreldre viser seg på ulike måter i de ulike livsfasene (Holmes, 2014, s. 66).

Relasjoner og skoleprestasjoner

Barn og unges tilknytning til sine foreldre er et viktig ledd i utviklingen. Tilknytningen henger tydelig sammen med hvordan barn utvikler evner som er viktig for sosialisering og skolegang (Urnes, 2018, s. 101). Studier viste at lærere opplevde barn med gode bånd til sine foreldre som mer balanserte, fleksible og ressurssterke, enn de med sub-optimal tilknytning til sine foreldre (Sroufe 1979, gjengitt etter: Holmes, 2014, s. 64).

Gutter og jenter presterer ulikt på skolen, og hvordan man skal forstå og gripe det som problem er godt diskutert. Harriet Bjerrum Nielsen og Inge Henningsen (2018) mente at det var viktig å inkludere individuelle anlegg hos gutter og jenter, og hvordan de virker sammen med politiske, institusjonelle og pedagogiske rammer, i forståelsen av kjønnede prestasjonsforskjeller (Nielsen & Henningsen, 2018). Stoltenbergutvalget trakk frem gutter og jenters ulike relasjon til sine foreldre, basert på kjønnede handlingsmønstre, som en hypotese for kjønnsforskjeller i prestasjoner på skolen (NOU 2019:3, 2019, s. 98). I likhet med kritikken Bowlby fikk om for lite fokus på barnas iboende handlingsmønstre, viste utvalget til teorier om at foreldrenes respons på barna avhenger av hvordan barna individuelt oppfører seg. Utvalget konkluderte med at det ikke er mulig å slutte at ulik foreldreinvolvering er årsak til kjønnsforskjeller i skolesammenheng (NOU 2019:3, 2019, s. 99).

Effekten av foreldrenes utdanningsnivå på ungdommers skoleprestasjoner er et felt det er forsket mye på (Bakken & Elstad, 2015; Killén, 2015, s. 263-264). Det samme gjelder for teorier og hypoteser om sammenhengen mellom sosioøkonomiske forhold og foreldrerelasjoner i form av foreldrekapasitet (Andersen & Dæhlen, 2016, s. 51; Hyggen et al., 2018, s. 67) og sosioøkonomiske ressurser og skoleprestasjoner (Bakken et al., 2016, s. 33). Teoriene antar at foreldre med lavere økonomisk status opplever et ytre press, som går utover deres kapasitet til å ha like stor oversikt over ungdommenes liv, sammenlignet med familier med høyere økonomisk status (Bakken et al., 2016, s. 36; Hyggen et al., 2018). Studier viser ingen enighet om hvordan foreldres kapasitet til å skape gode relasjoner til sine barn påvirkes av de sosioøkonomiske forholdene (Hyggen et al., 2018, s. 69).

Opplevde foreldrerelasjoner fra ungdommenes perspektiv, i kontekst av tilknytning og skoleprestasjoner, er en underdimensjon som ikke er studert i samme grad som andre områder i ungdommenes liv. Noen studier har pekt på sammenheng mellom opplevd tilknytning og skoleprestasjoner (Chen, 2017; Domagała-Zyśk, 2006; Fass & Tubman, 2002; Jacobsen & Hofmann, 1997). Alle kom frem til at foreldrerelasjoner og opplevd foreldretilknytning hadde en direkte sammenheng med gode skoleprestasjoner. To av studiene kontrollerte for kjønn, de fant ingen forskjell av opplevd foreldrerelasjon mellom kjønnene (Fass & Tubman, 2002;

Jacobsen & Hofmann, 1997, s. 708). Den ene studien fant derimot at viktigheten av opplevd tilknytning til venner varierte med kjønn. De fant at jenter vurderte sin tilknytning til venner som mer viktig for skoleprestasjoner, enn gutter som ikke vurderte tilknytning til venner som like viktig for skoleprestasjoner (Fass & Tubman, 2002, s. 565). De nye signifikante andre hadde altså en egen effekt på skoleprestasjoner, selv om effektstørrelsen hang sammen med kjønn.

En av de store utfordringene i overgangen fra å være barn til ungdom og voksen er evnen og kapasiteten til å skape god tilknytning til nye trygge personer (Holmes, 2014, s. 55). Den nye sosialiseringskompetansen barn former utenom sin familie, bygger på de allerede opplevde erfaringene (Berger & Luckmann, 1966, s. 150; Urnes, 2018, s. 101). De signifikante kan være både foreldre, venner og andre som barnet og ungdommene knytter seg til. “Den andre” har ikke nødvendigvis positiv innvirkning på oss. I Meads forståelse handler “den generaliserte andre” om hvordan vi former oss selv etter reaksjonene fra samfunnet. Det vil si at vi former vårt sosiale selv på bakgrunn av de responsene vi får på våre handlinger (Mead, 1934/1967, s. 154).

I begynnelsen av livet trenger vi “den signifikante andre” for å forstå oss selv, de signifikante er da de nærmeste omsorgspersonene (Winnicott, gjengitt i: Binder, 2002, s. 25). Behovet utvider seg, og vi trenger de signifikante andre for å forstå hvordan vi skal interagere med de utenfor vår nærmeste omgangskrets (Berger & Luckmann, 1966). Den signifikante andre er viktig for vår selvidentifisering. Vi må like den selvidentifiseringen den andre gir oss, først da blir andre, utenfor de nærmeste omsorgspersoner, signifikante for oss. Ettersom ungdom blir eldre kommer det nye personer inn i livet, som også kan bli nye signifikante andre (Berger & Luckmann, 1966, s. 170). Berger og Luckmann skrev at våre erfaringer med tidlige signifikante andre, vil ha innvirkning på våre videre sosialisering. De nye erfaringene bygges eller internaliseres på de allerede skapte erfaringene (Berger & Luckmann, 1966, s. 160).

Kort oppsummert er det mange grunner til at tilknytning og gode relasjoner til “den signifikante andre” er viktig for skoleprestasjoner. Det er empirisk understøttet, at tilknytning kan knyttes til opplevd stress i barnets oppvekstmiljø. Stress i barnets oppvekstmiljø kan knyttes til utviklingen av hjernen og derunder eksekutive funksjoner (Holmes, 2014, s. 92; Urnes, 2018, s. 133). Eksekutive funksjoner er for eksempel utøvelse av selvkontroll, evne til å organisere kunnskap og konsentrere seg over tid. Disse funksjonene, som er spesielt sårbare for stress, er viktige for å få optimalt utbytte av skolegang og sosialisering med jevnaldrende (Urnes, 2018, s. 91). Foreldre som er engstelige og overbeskyttende, samt foreldre som er

voldsomme og overdrevent strenge, synes å oppdra barn med svakere utvikling av disse funksjonene, sammenlignet med de som opplever sine foreldre som trygge (Urnes, 2018, s. 101).

Videre vil “den signifikante andre” i hovedsak brukes med henblikk de nye signifikante personene i ungdommens liv, som lærere eller venner. Foreldrene vil i artikkelen omtales under opplevde foreldrerelasjoner eller opplevd tilknytning til foreldrene.

Utvalg og metode

Datamaterialet i artikkelen er lånt fra Ungdatas spørreundersøkelse Ung i Oslo 2018. I undersøkelsen svarer ungdommene på en rekke spørsmål knyttet til forskjellige temaer om deres hverdagsliv. Dette gjør at man får en bred oversikt over hvordan ungdom, på gruppenivå, har det. Det at materialet er hentet fra storbyen Oslo gjør at man kan anta at det blir fanget opp en større variasjon i familiebakgrunn, enn om materialet var fra en liten kommune.

Siden 2010 har over en halv million ungdommer i Norge svart på Ungdatas undersøkelser. I 2018 svarte drøyt 25 000 Osloungdommer mellom 13 og 19 år på undersøkelsen brukt i denne artikkelen (Bakken, 2018, s. 2). Analyseutvalget består av 8330 respondenter fra videregående skole. Fra det totale videregående-utvalget er det ekskludert omtrent 23% på grunn av manglende svar på spørsmålene brukt i analysene.

Skoleprestasjoner målt i karakterer

Utfallsvariabelen er ungdommenes selvrapporterte skolekarakter. Karaktervariabelen viser hvordan kontrollvariablene henger sammen med ungdommenes skoleprestasjoner. Variabelen består av karakterene i norsk skriftlig, engelsk skriftlig og matematikk, ved siste halv- eller helårsvurdering. Disse karakterene er lagt sammen og gjort om til en gjennomsnittskarakter og presenteres i en tilnærmet kontinuerlig variabel fra 1-6.

PBI - Parental Bonding Instrument

Foreldretilknytning eller opplevd relasjon til foreldrene måles med spørsmål inspirert av det psykometriske måleinstrumentet Parental Bonding Instrument (PBI). Verktøyet er originalt formulert slik at det måler ungdommer og unge voksnes opplevelse av tilknytning til foreldrene i retrospekt (Parker et al., 1979; Tubman, 2011). Ut fra svarene på spørreskjemaet kan man utlede hvordan ungdommene opplevde foreldrene, og man kan kategorisere det ved hjelp av faktoranalyser (Parker et al., 1979). I følge Jeremy Holmes finnes det en del evidens

for at svarene som avgis fra respondentene ved bruk av PBI, er en presis refleksjon av foreldrenes tilnærminger til sine barn (Holmes, 2014, s. 206). I Ung i Oslo 2018 er spørsmålene stilt på en slik måte at spørsmålene måler hvordan ungdommene opplever sine foreldre her og nå. I analysene består variabelen av seks spørsmål som fanger opp ulike dimensjoner av opplevd foreldrerelasjon.

Spørsmålene eller påstandene ungdommene fikk var: “De forsøker å kontrollere alt jeg gjør”, “De er overbeskyttende”, “De snakker ikke noe særlig med meg”, “De hjelper meg ikke så mye som jeg trenger”, “De forstår ikke mine problemer og bekymringer”, og “De liker ikke at jeg tar mine egne valg». Der ungdommene kunne svare “Passer svært godt”, “Passer ganske godt”, “Passer ganske dårlig” eller “Passer svært dårlig”. Faktoranalysene presenterte følgende faktorer på bakgrunn av spørsmålene: “opplevelse av kontroll og overbeskyttelse”, “opplevelse av manglende involvering i livssituasjoner” og “manglende opplevelse av støtte i avgjørelser”. I og med at variablene korrelerte høyt og samtidig hadde lignende utfall på den avhengige variabelen, ble det mer oversiktlig å presentere de i en samlet indeks (Dietz & Kalof, 2009, s. 496).

Dimensjonene operasjonaliseres i denne analysen som en indeks fra optimal foreldretilknytning til sub-optimal tilknytning, noe instrumentet åpner for å gjøre (Parker et al., 1979). Den indre konsistensen for indeksen er $\alpha = 0,701$. I regresjon- og samspillsanalysen er indeksen tilnærmet kontinuerlig fra 0-3, hvor av 0 er optimal tilknytning. I den deskriptive oversikten er indeksen presentert i kvartiler. Selv om variabelen er høyreskjev gir kvartilene en oversikt over foreldrerelasjonenes sammenheng med karaktersnittet. Denne variabelen måler da ungdommenes opplevelse av foreldrerelasjoner på en skala fra optimal til sub-optimal tilknytning.

Andre forklaringsvariabler

Vennerelasjoner måles med variabelen “Har du minst én venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?”. Der svaralternativene var “ Ja, helt sikkert”, “Ja, det tror jeg”, “Det tror jeg ikke” og “Har ingen jeg ville kalle venner, nå for tida”. I regresjonen går variabelen fra 0-3 hvor “Har ingen jeg ville kalle venner, nå for tida” = 0. I samspillsanalysen er denne variabelen gjort dikotom, der 0 = “Tror ikke de har eller har ikke venner å stole på” og 1=“Tror de har eller er sikker på at de har venner å stole på”.

Skoletrivsel er en tilnærmet kontinuerlig samlevariabel der den indre konsistensen er $\alpha = 0,746$. Alfaverdien regnes som akseptabel dersom den er mellom 0.7 og 1.0 (Ringdal,

2018). Variabelen består av påstander som for eksempel “Lærerne mine bryr seg om meg” og “Jeg trives på skolen”. I regresjonen går variabelen fra 0-3, der 0 er dårlig skoletrivsel og 3 er god skoletrivsel. I den deskriptive oversikten er variabelen delt inn i 3 grupper fra lav til høy skoletrivsel. Variabelen er delt etter den kumulative prosenten med omtrent 25-42% av respondentene i hver gruppe.

Kjønn er i hovedsak inkludert for å se om kjønn kan knyttes til «effekten» av foreldrerelasjonen. Variabelen er dikotom der jente=0 og gutt=1. Referanseverdien i regresjonsanalysen viser verdien til jente. Jenter svarer gjennomsnittlig på flere spørsmål enn gutter i Ung i Oslo 2018, og er derfor i overvekt i utvalget.

Sosioøkonomisk status (SØS) er inkludert for å undersøke om foreldrerelasjonene ungdommene opplever, henger sammen med foreldrenes sosioøkonomiske ressurser. Den sosioøkonomiske skalaen baserer seg på antall bøker i hjemmet, familiens tilgang på materielle goder som antall biler og foreldrenes utdanningsnivå. Variabelen presenteres i fem grupper fra lav sosioøkonomisk status til høy sosioøkonomisk status. I analysene går variabelen som en tilnærmet kontinuerlig skala fra 0-3, der 0 er lavest sosioøkonomisk status og 3 er høyest sosioøkonomisk status.

Analysen

Sammenhengen mellom variablene presenteres først i en innledende korrelasjonsanalyse. For å utdype effekten av foreldrerelasjoner på skolekarakterer, og kontrollere for andre variabler er det brukt en kurvlineær regresjonsanalyse. Modellen er spesifisert etter minste kvadraters metode (OLS). Minste kvadraters metode vil si å finne den linjen gir den minste kvadrerte avstanden mellom de faktiske verdiene og regresjonslinjen.

For å undersøke hvordan foreldrevariabelens effekt endres av sosioøkonomisk status og kjønn, ble kontrollvariablene inkludert i en egen modell (modell 1, tabell 4a). Deretter ble skoletrivsel og vennerelasjoner lagt til (modell 2, tabell 4a). Målet med variabelen for vennerelasjoner er å se om det å ha gode vennerelasjoner kan moderere effekten av opplevde foreldrerelasjoner, samt undersøke hvordan ulike vennerelasjoner kan knyttes til opplevde foreldrerelasjoner. Målet med variabelen for skoletrivsel er å undersøke om det å ha høy skoletrivsel kan moderere effekten av opplevde foreldrerelasjoner, samt se hvordan ulik grad av skoletrivsel henger sammen med foreldrerelasjoner.

For å undersøke om “den andre” hadde signifikant ulik effekt, ble de testet for samspill i ulike subgrupper. Subgruppene for skoletrivsel er kun inkludert i vedlegg 2 fordi

modellene ikke viste noen signifikante forskjeller. Subgruppeanalysen for vennerelasjoner presenteres i tabell 4b (modell 3a og 3b).

B-koeffisienten tilsvarer estimert endring i karakter dersom verdien i kontrollvariabelen øker. Justert R^2 viser hvilken variabel eller modell som antas å ha den største effekten på den avhengige variabelen. Ved å multiplisere 10 på verdien for justert R^2 kan den forklarte variasjonen regnes om til prosent. Standardfeil (S.E) og konfidensintervall presenteres i modellene for å tydeliggjøre effekten av variablene og treffsikkerheten for koeffisientene.

Deskriptiv oversikt

Tabell 1 - Deskriptiv oversikt over gjennomsnittskarakterene i de ulike variablene

	%	N	Gj.- snitt	Standard- avvik
Kjønn				
Jenter	54	4541	4,26	0,788
Gutter	46	3789	4,08	0,865
Opplevd foreldrerelasjon				
Høyeste kvartil	27	2237	4,36	0,785
Middels høy	26	2134	4,27	0,780
Middels lav	22	1824	4,07	0,850
Nederste kvartil	26	2135	3,99	0,849
Gjennomsnitt for skoletrivsel				
Lav	25	2074	3,94	0,867
Middels	32	2678	4,14	0,814
Høy	43	3578	4,34	0,779
Gjennomsnitt: Har du venner du kan stole på?				
Har ingen venner for tiden	1,5	122	3,74	1,007
Det tror jeg ikke	7,7	645	4,11	0,898
Ja, det tror jeg	22	1819	4,19	0,843
Ja, helt sikkert	70	5744	4,19	0,810
Sosioøkonomisk skala, gjennomsnittskarakter:				
Lav	17	1388	3,70	0,871
Middels lav	21	1635	3,95	0,810
Middels	20	1707	4,18	0,768
Middels høy	22	1801	4,35	0,733
Høy	22	1799	4,57	0,707
Total:		N=8330	4,18	0,829
Note: tabellen viser gjennomsnittskarakter for variablene i analysen, N=antall respondenter for hver gruppe.				

Tabell 1 viser en oversikt over gjennomsnittskarakterene, vist med en sammenligning av avhengig variabel og kontrollvariablene. En utfyllende oversikt over karaktersnittet for hvert enkelt spørsmål er inkludert i vedlegg 1. Tabellen viser et utvalg der 54% er jenter og 46% er gutter. Gutter rapporterer i gjennomsnitt litt lavere karaktersnitt enn jentene.

Foreldreindeksen er delt i fire grupper, og viser hvordan karaktergjennomsnittet til den gruppen som rapporterer lavest skåre på foreldrerelasjoner også rapporterer lavere karaktergjennomsnitt, sammenlignet med de som rapporterer høy relasjon til foreldrene. Det samme gjelder for skoletrivsel. Tabellen viser høyest karaktergjennomsnitt for de med høy skoletrivsel og lavest for de med lav skoletrivsel.

Oversikten viser sammenheng mellom sosioøkonomisk status og karakterer. Tabellen viser nesten 0,8 karakterpoeng fra lav sosioøkonomisk status til høy. I tillegg til at lav SØS viser sammenheng med lavt karaktersnitt, viser også gruppen på 1,5 prosent av utvalget som opplever å ikke ha venner å stole på, lavt karaktersnitt. For denne gruppen er det høyt standardavvik. Dette kan henge sammen med at det er en liten gruppe med større spredning i skoleprestasjonene (se vedlegg 2 for egen regresjon for denne gruppen).

Resultater

Tabell 2 presenterer sammenhengene i en korrelasjonsmatrise. Tabell 3 viser bivariate sammenhenger mellom skoleprestasjoner og kontrollvariabler. Tabell 4a presenterer regresjonsanalyser med kurvlineær sammenheng mellom foreldrerelasjoner og skoletrivsel, kontrollert for de andre analysevariablene. I tabell 4b presenteres samspillsanalyse mellom foreldrerelasjoner og vennerelasjoner, i en sub-gruppeanalyse med en dikotom variabel for vennerelasjoner. Vedlegg 2 presenterer samspillanalysen mellom ungdommer med høy og lav skoletrivsel.

Sammenhengen mellom variablene

Tabell 2 - Sammenhengen mellom variablene i analysene (korrelasjonsmatrise)

	SØS	Kjønn	Skoletrivsel	Venner	Karakterer
Foreldreindeks	-,204**	,035**	-,314**	-,183**	-,189**
SØS		,002	,178**	,113**	,365**
Kjønn			,025*	-,063**	-,110**
Skoletrivsel				,255**	,204**
Venner					,046**

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001 (N=8330)

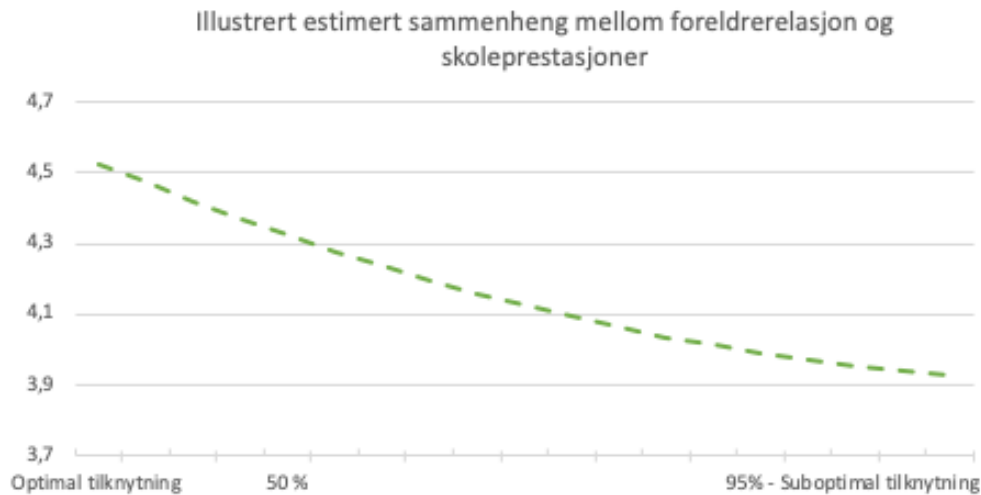
Note: Skolekarakterer er tilnærmet kontinuertlig fra lav til høy karakter. Variabelen for foreldrerelasjon går fra optimal til sub-optimal tilknytning, jente=0 og gutt=1. SØS er et tilnærmet kontinuertlig samlemål og går fra lav SØS til høy SØS. Skoletrivsel er et tilnærmet kontinuertlig samlemål, fra lav skoletrivsel til høy skoletrivsel. Vennerelasjoner er en kategorisk variabel der lav verdi er å mene at man ikke har venner å stole på og høy verdi er å mene at man har venner til å stole på.

Tabell 2 viser korrelasjonskoeffisientene mellom variablene i analysene.

Korrelasjonsmatrisen (tabell 2) over viser en negativ koeffisient mellom foreldrerelasjoner og sosioøkonomisk status. Det kan indikere at ungdom fra familier med lav SØS oftere rapporterer sub-optimale relasjoner og motsatt. Kjønn og foreldrerelasjoner viser en positiv korrelasjon, noe som kan tyde på at gutter rapporterer sine relasjoner til foreldrene mer negativt enn jentene, eller at jentene rapporterer mer optimale relasjoner enn guttene. Foreldrerelasjoner og skoletrivsel korrelerer negativt, noe som kan indikere at de med høy skoletrivsel oftere rapporterer gode relasjoner til foreldre. Eller at de med lav skoletrivsel oftere rapporterer negative relasjoner til foreldrene. Det samme gjelder for vennerelasjoner og skoleprestasjoner.

Å være gutt korrelerer negativt med vennerelasjoner, noe som kan tyde på at jenter rapporterer å ha venner å stole på oftere enn gutter, eventuelt rapporterer gutter oftere å ikke ha noen å stole på. Å være gutt korrelerer negativt med karakterer noe som kan tyde på at jenter rapporterer høyere skolekarakterer. Skoletrivsel og vennerelasjoner viser en positiv korrelasjon, det samme gjør karakterer. Dette kan indikere at de som rapporterer god skoletrivsel oftere rapporterer trygge vennerelasjoner og høyere karakterer. Og de som rapporterer lavere karakterer og svakere vennerelasjoner også oftere rapporterer lav skoletrivsel. I tillegg vises en liten positiv sammenheng mellom skoletrivsel og kjønn, noe som kan indikere at gutter rapporterer litt bedre skoletrivsel, eller at jenter rapporterer om litt lavere skoletrivsel.

Foreldrerelasjon og skoleprestasjon

Figur 1 - Sammenheng mellom foreldrerelasjoner og estimert karakter, basert på den bivarierte regresjonen presentert i tabell 3.

Figur 1 viser den estimerte sammenhengen mellom skoleprestasjoner og ungdommenes opplevde relasjoner til foreldre. Y-aksen viser skoleprestasjoner målt i selvrapportert karakter, x-aksen viser opplevd tilknytning til foreldre. Sammenhengen mellom opplevde foreldrerelasjoner og skoleprestasjoner er kurvlineær. For de første 70 prosentene av utvalget viser figuren en jevn reduksjon i gjennomsnittskarakter, når den opplevde tilknytningen til foreldre går mot sub-optimal tilknytning. Deretter flater grafen litt ut og gjør en liten oppsving for de siste 5 prosentene av utvalget. Siste 5 prosent er ikke vist da andregradsleddet i utregningen gjør at ekstremverdiene får en overdreven effekt på grafen.

Tabell 3 - Bivariate sammenhenger mellom variabelene i analysen

Bivariate sammenhenger				
	Konstantledd	B	S.E	Justert R^2
Foreldreindeks	4,53	-0,56***	0,05	0,039***
Foreldreindeks ²	-----	0,13***	0,02	-----
Kjønn	4,26	-0,18***	0,02	0,012***
Sosioøkonomisk status	3,19	0,47***	0,01	0,133***
Skoletrivsel	3,50	0,28***	0,01	0,042***
Vennerelasjoner	4,03	0,06***	0,01	0,002***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Note: Den avhengige variabelen er skolekarakterer. Variabelen for foreldrerelasjon går fra optimal til sub-optimal tilknytning, jente er referanseverdi. Sosioøkonomiskstatus går fra lav til høy, det samme gjelder skoletrivsel og vennerelasjoner.

Tabell 3 viser at kontrollvariablene er statistisk signifikante, $p < 0,001$. Sosioøkonomisk status forklarer 13% av variasjonen av sammenheng med skolekarakterer. Foreldreindeksen forklarer omtrent like mye som skoletrivsel, omlag 4% hver. Variabelen for kjønn forklarer 1,2% av variasjonen i skolekarakter, mens vennerelasjoner forklarer minst. Det er grunn til å tro at variasjonen i flere av disse variablene henger sammen. Dette presenteres i modell 4a der justert R^2 viser hvor mye modellene forklarer av variasjonen, dersom man antar at gruppene er like på flere områder.

Den bivariate oversikten viser også hvordan variablene samvarierer med ungdommenes karakterer. Regresjonskoeffisienten (B) for foreldrerelasjonen er negativ, mens koeffisienten for kvadraten av foreldrerelasjonen er positiv. Dette viser at sammenhengen mellom karakterer og foreldrerelasjoner er positiv for lave verdier og negativ for høye, variabelen flater ut og stiger mot enden av regresjonslinjen.

Den negative koeffisienten for kjønn viser hvordan det å være gutt kan knyttes til negativ sammenheng med skoleprestasjoner. Det å være jente virker mer positivt for skoleprestasjoner. Variabelen for den sosioøkonomiske statusen viser hvor stor effekt familiens materielle ressurser og foreldrenes utdanning kan ha å si for skolekarakterer. Skoletrivsel viser en relativt høy positiv sammenheng med skoleprestasjoner. Vennerelasjoner viser en signifikant, men relativt lav positiv effekt på skoleprestasjoner.

Konstantleddene viser referanseverdi for laveste verdi på kontrollvariablene. Lav sosioøkonomisk status og lav skoletrivsel drar snittet for skolekarakter betydelig ned, det viste også oversikten over gjennomsnittskarakterer i tabell 1. Gruppen som opplever optimal tilknytning til sine foreldre, rapporterer karaktersnitt over snittet for utvalget.

Tabell 4a - Regresjonsmodell for utvalget, gjennomsnittskarakter er avhengigvariabel

	Modell 1				Modell 2			
	B	S.E	95% konfidensintervall		B	S.E	95% konfidensintervall	
			Nedre	Øvre			Nedre	Øvre
Foreldreindeks	-0,43***	0,05	-0,53	-0,34	-0,38***	0,05	-0,47	-0,28
Foreldreindeks ²	0,12***	0,02	0,08	0,17	0,12***	0,02	0,07	0,16
Kjønn	-0,17***	0,02	-0,21	-0,14	-0,19***	0,02	-0,22	-0,15
Sosioøkonomisk status	0,44***	0,01	0,42	0,47	0,43***	0,01	0,4	0,45
Skoletrivsel					0,18***	0,02	0,15	0,21
Vennerelasjoner					-0,06***	0,01	-0,08	-0,03
Konstantledd	3,58***	0,04	3,5	3,66	3,27***	0,06	3,16	3,38
Justert R ²	0,16 ***				0,18 ***			

*p<0,05; **p<0,01; p<0,001***

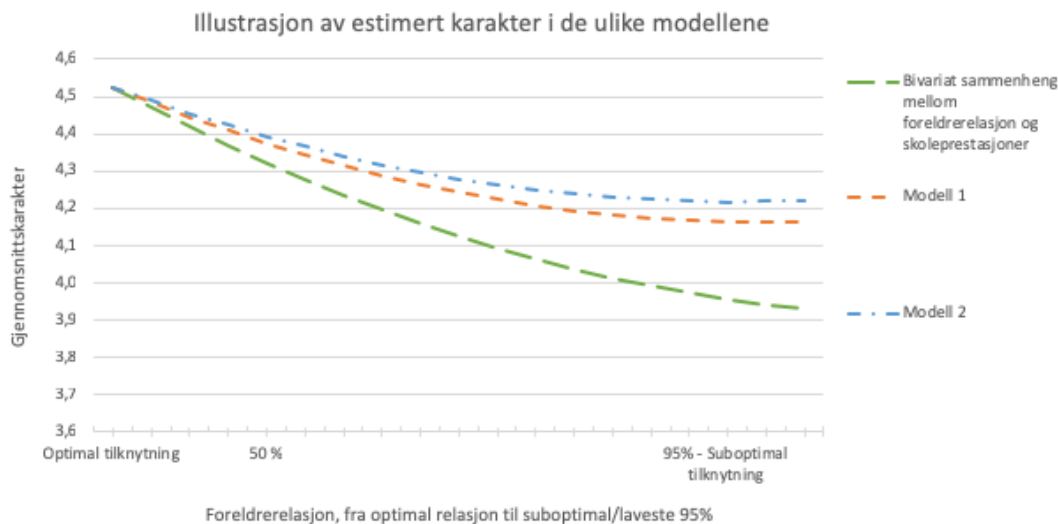
Note: Den avhengige variabelen er skolekarakterer. Variabelen for foreldrerelasjon går fra optimal til sub-optimal tilknytning. Jente er referanseverdi for kjønn. Sosioøkonomiskstatus går fra lav til høy, det samme gjelder skoletrivsel og vennerelasjoner.

Tabellen over viser to ulike regresjonsmodeller. I motsetning til tabell 3 som viste bivariate sammenhenger mellom skoleprestasjoner og forklaringsvariabler, viser denne modellen de multivariate sammenhengene. Alle variablene viser b-koeffisienter som er statistisk signifikante, $p < 0,001$. Tabell 4a viser ved den justerte R^2 at modell 2 kun forklarer 2% mer enn modell 1. Verdiene til de justerte R^2 i modellene over, kan indikere at en del av de forklarte variasjonene vist i tabell 3 varier sammen. Alle forklaringsvariablene bidrar til å forklare endring i karakterer.

Modell 1 viser hvordan effekten av foreldrerelasjonen endrer seg dersom gruppen rapporterer samme verdi i bakgrunnsvariablene SØS og kjønn. I og med at de selvstendige effektene synker litt fra den bivariate oversikten, kan dette indikere at noe av den forklarte variasjonen henger sammen i de ulike variablene. B-koeffisienten indikerer at skoleprestasjonene synker med 0,43 karakterpoeng for hver økning i retning av sub-optimal relasjon til foreldrene. Kontrollert for at variabelen er kurvlineær, samme kjønn og samme sosioøkonomisk status.

Modell 2 viser hvordan foreldrerelasjonenes effekt reduseres ytterligere når det kontrolleres for variablene for skoletrivsel og vennerelasjoner, i tillegg til SØS og kjønn. Vennerelasjoner viser liten selvstendig sammenheng, det kan tyde på at korrelasjonen med

skoletrivsel er stor, da b-koeffisienten har negativt fortegn. Dette kan indikere at vennerelasjoner i kombinasjon med dårligere relasjon til foreldre og å være gutt, ikke nødvendigvis er positivt, selv om det sosioøkonomiske målet og skoletrivselen øker.

Figur 2 - Illustrasjon av regresjonslinjene i de ulike modellene presentert i tabell 4a

Figur 2 viser en utvidet utgave av [figur 1](#). Linjen nederst viser den bivariante sammenhengen presentert i figur 1. Linjen over viser en illustrert sammenheng mellom skoleprestasjoner og opplevde foreldrerelasjoner, basert på modell 1 i [tabell 4a](#). I modell 1 ble de kontrollert for SØS og kjønn. Den øverste linjen viser en illustrert estimert regresjonslinje, basert på modell 2 i [tabell 4a](#). I modell 2 ble det kontrollert for SØS, kjønn, skoletrivsel og vennerelasjoner.

Den andre, når ingen andre er der

I samspillsanalysene er målet å undersøke om ulike grupper ungdommer har ulik «effekt» av foreldrerelasjonen. For eksempel om ungdom med god skoletrivsel rapporterer lavere endring i karakter med sub-optimal foreldrerelasjon, enn de med lav skoletrivsel. Om det er forskjell mellom gruppene leses ut fra konfidensintervallet; dersom konfidensintervallet overlapper hverandre, slik det for eksempel gjør i [tabell 4b](#), er det her ikke statistisk forskjell mellom gruppene. I [tabell 4b](#) vises to ulike sub-gruppeanalyser basert på en dikotom variabel av vennerelasjoner. Den ene analysen er bivariat for foreldrerelasjon (se modell 3a) og i den andre analysen (se modell 3b) er foreldrerelasjonen kontrollert for kjønn, SØS og skoletrivsel.

Tabell 4b – Samspillsanalyse, avhengigvariabel er gjennomsnittskarakter

	Modell 3a				Modell 3b			
<i>Tror/mener de ikke har venner å stole på</i>								
	B	S.E	Konfidens-intervall		B	S.E	Konfidens-intervall	
			Nedre	Øvre			Nedre	Øvre
Foreldreindeks	-0,32	0,19	-0,7	0,06	-0,38*	0,18	-0,74	-0,02
Foreldreindeks ²	0,02	0,06	-0,13	0,17	0,08	0,07	-0,06	0,22
Kjønn					-0,11	0,06	-0,23	0,02
Sosioøkonomisk status					0,43***	0,05	0,34	0,52
Skoletrivsel					0,09*	0,05	0,00	0,18
Konstantledd	4,37***	0,11	4,15	4,58	3,40***	0,17	3,06	3,74
Justert R ²	0,02***				0,13***			
<i>Tror eller er sikker på at de har venner å stole på</i>								
Foreldreindeks	-0,60***	0,06	-0,70	-0,49	-0,38***	0,05	-0,48	-0,28
Foreldreindeks ²	0,15***	0,03	0,10	0,20	0,13***	0,02	0,08	0,18
Kjønn					-0,19***	0,02	-0,23	-0,16
Sosioøkonomisk status					0,42***	0,01	0,40	0,45
Skoletrivsel					0,19***	0,02	0,16	0,22
Konstantledd	4,54***	0,03	4,49	4,59	3,11***	0,06	3	3,22
Justert R ²	0,04***				0,18***			

*p<0,05; **p<0,01; p<0,001***

Note: Den avhengige variabelen er skolekarakterer. Subgruppene er delt i en dikotom variabel etter opplevd vennerelasjon. Variabelen for foreldrerelasjon går fra optimal til sub-optimal tilknytning. Jente er referanseverdi for kjønn. Sosioøkonomiskstatus går fra lav til høy, det samme gjelder skoletrivsel

Tabell 4b viser hvordan foreldrerelasjonen mister sin effekt for de ungdommene som tror/mener de ikke har venner å stole på (N=9,2% av utvalget). I den bivariate modellen (modell 3a) for sub-gruppen som tror/mener de ikke har venner å stole på (vist i øvre halvdel av tabellen over), får foreldrerelasjonen ingen signifikant effekt. Det kan indikere at det ikke er noen tydelig sammenheng for de opplevde foreldrerelasjonene og skoleprestasjonene for denne gruppen. Gruppen rapporterte inkonsistent sammenheng mellom skoleprestasjoner og relasjoner til foreldrene (se vedlegg 2 for utdypende presentasjon av gruppen som mener de ikke har venner). For ungdommene som tror eller vet at de har venner å stole på, viser konstantleddet høyere verdi og b-koeffisienten er større i modell 3a, enn i den bivariate

sammenhengen som ble vist i tabell 3. Det kan tyde på at de som har venner de kan stole på rapporterer høyere skoleprestasjoner, noe tabell 2 også indikerte.

Modell 3b viser sammenhengen mellom foreldrerelasjoner kontrollert for de andre variablene. I sub-gruppen for de som tror/mener de ikke har venner å stole på, finnes det en tendens til at sammenhengen fremdeles er tilstede, men variasjonen i andregardsleddet viser at konfidensintervallet passerer null. Det kan indikere at effekten av kurvlineæriteten for dette utvalget ikke er tilstede. Nullhypotesen, som legger til grunn at det er en kurvlineær sammenheng, må derfor beholdes. Variablene for SØS og skoletrivsel er signifikante med lavere standardfeil. Sammenhengen med skoletrivsel for de som tilhører denne gruppen er svakere enn de som tilhører gruppen for de som tror eller vet de har venner de kan stole på. Det kan tyde på at det er økende skolekarakterer for høyere nivå av skoletrivsel, selv om ungdommene ikke har trygge vennerelasjoner. For de ungdommene som har eller tror de har venner å stole på, er koeffisientene tilnærmet like i modell 2 og modell 3b.

Diskusjon

Selv om ungdomstiden handler om å gå egne veier, og en av hovedutfordringene i overgangen fra å være barn til ungdom handler om å skape gode relasjoner til nye signifikante andre (Holmes, 2014, s. 66; Vestel & Øia, 2014, s. 109), viser analysene at foreldrenes rolle er viktig for ungdommenes skoleprestasjoner. Det innebærer blant annet å hjelpe ungdommene når de trenger det, snakke med ungdommene og forsøke å forstå ungdommenes problemer og bekymringer.

For Bowlby var det viktig å vise hvordan den opplevde relasjonen til foreldrene hadde innvirkning på flere områder i livet (Bowlby, 1949, s. 125). Resultatene viser hvordan opplevd foreldrerelasjon kan ha sammenheng med ungdommenes livssituasjon i form av skoleprestasjoner, slik tilsvarende forskning fra andre land også har konkludert med (Chen, 2017; Domagała-Zyśk, 2006; Fass & Tubman, 2002). Det kan tyde på at graden av trygghet i tilknytningen til foreldrene henger sammen med skoleprestasjoner, slik som graden av tilknytning henger sammen med søken etter ny kunnskap (Holmes, 2014, s. 56).

Figur 1 viser en skjevfordelt variabel, som samtidig viser større forskjell mellom å oppleve god til middels relasjon til foreldrene, enn det er å oppleve middels til dårlig relasjon til foreldrene. Den siste gruppen på 5%, som ikke presenteres i figurene, er en gruppe med stor variasjon, noe som kan tyde på at det ikke er en homogen gruppe som opplever sub-optimal tilknytning til sine foreldre.

SØS-variabelen reduserer effekten av opplevde foreldrerelasjoner, men kurven forblir tilnærmet lik. Det kan tenkes at de valgte PBI-spørsmålene slår mer ut for sosioøkonomiske forhold, enn de tilknytningsteoretiske relasjonene.

Studier har vist at deler av PBI som verktøy samvarierer med sosioøkonomisk status (Elstad & Stefansen, 2014). Mer bestemt den delen av indeksen som handler om foreldrenes manglende involvering i ungdommenes livssituasjon. I denne studien består denne dimensjonen av påstandene: “De snakker ikke noe særlig med meg”, “De hjelper meg ikke så mye som jeg trenger”. Den siste påstanden sikter til et bredt område av tolkningsmuligheter, der noe kan oppfattes som manglende hjelp med skolerelaterte problemstillinger. Den sosioøkonomiske variabelen handler blant annet om foreldrenes utdanningsnivå og antall bøker i hjemmet. Det kan indikere at noe av ressursene foreldre med lavere sosioøkonomisk status i teorien antas å ikke besitte, kan knyttes til foreldrenes mulighet til å hjelpe til med skolerelaterte problemstillinger (Andersen & Dæhlen, 2016, s. 51; Bakken et al., 2016, s. 33; Hyggen et al., 2018, s. 67). Det kan ikke sluttet fra min studie at det er den nevnte dimensjonen som henger tydeligst sammen med SØS. På bakgrunn av Binders (2002) teori, kan foreldrene i kraft av å være foreldre, ha oppfylt bestemte vilkår for å hjelpe sine ungdommer til å skape mening om deres tilværelse. Det vil si at de lettere kan skape mening rundt problemstillinger ungdommer opplever knyttet til sosioøkonomisk status eller andre livsproblemer, fordi de er en av ungdommens nærmeste.

Noen studier viser at barns tilknytningsstrategi, til en viss grad henger sammen med familiens sosioøkonomiske status (Holmes, 2014, s. 88). Samtidig viser studien at negative foreldrerelasjoner går igjen i alle samfunnslag, noe som også er vist i lignende studier (Jacobsen & Hofmann, 1997). Den bivariate figuren (figur 1) viser en reduksjon på 0,6-07 karaktersnitt-poeng fra optimal til sub-optimal tilknytning. Når det kontrolleres for sosioøkonomisk status og kjønn reduseres karakteren 0,3 karaktersnitt-poeng, fra optimal til sub-optimal tilknytning (figur 2). Det vil si at selv om det er gode ressurser i en familie, så er ikke det ensbetydende med bedre skoleprestasjoner når ungdommen opplever sub-optimal relasjon til foreldrene.

En liten tendens antyder at jenter i noen grad vurderer sine foreldrerelasjoner som mer positive enn guttene, noe som er konsistent med tidligere studier (Fass & Tubman, 2002, s. 565). Om det er slik at foreldre har lettere for å investere tid i sine døtres skoleprestasjoner, slik Stoltenbergutvalget presenterte en hypotese om (NOU 2019:3, 2019, s. 98), kan man ikke slutte ut i fra denne analysen. Det er heller ikke slik at variabelen for kjønn viser betydelig

endring i sin stigningskoeffisient, noe som tyder på at den statiske sammenhengen mellom skoleprestasjoner og kjønn ikke kan forklares av de opplevde foreldrerelasjonene.

Spørsmålene er stilt i nåtid, dermed kan man ikke si at det er noen sammenheng mellom ungdommenes opplevelse av foreldrerelasjonene i retrospekt. Allikevel kan det tenkes at det for noen av de som opplevde sub-optimal tilknytning til sine foreldre i denne studien, gjorde det som barn (Holmes, 2014, s. 66). Det kan dermed tenkes at en del av utviklingen for de eksekutive funksjonene som er viktige for skolekarakterer og etablering av stabile vennerelasjoner, kan ha blitt forstyrret i en slik grad at det har fått utfall for noen av elevene og deres karakterer (Urnes, 2018, s. 45).

I og med at analysene baserer seg på en tverrsnittstudie med fokus på nåtid og selvrapporterte svar, er det vanskelig å konkludere sikker årsaksretning. Det må tas høyde for at endret oppførsel hos ungdommen i overgangen fra barndommen, har ført til endret opplevelse av foreldrerelasjonen. For eksempel kan det tenkes at ungdommen utfordrer foreldrene mer enn de gjorde som barn. Noe som fører til at foreldrene må være mer kontrollerende og oppleves som mer overbeskyttende enn da de var barn, og at det er denne endring ungdommen rapporterer. På den andre siden peker teori og tidligere studier på at årsaksretningen kan være slik den gjennomgående har blitt tolket i studien. At foreldrenes oppførsel kommer før ungdommenes opplevelse av relasjonen, og dermed at ungdommenes opplevelse kommer forutfor skoleprestasjonene (Bowlby, 1949; Fass & Tubman, 2002; Jacobsen & Hofmann, 1997).

Samspillsanalysene viste ingen modererende effekter av de nye signifikante andre. De viste derimot at noe av effekten i stigningskoeffisienten for skoletrivsel reduseres når den kontrolleres for foreldrerelasjoner, kjønn, vennerelasjoner og sosioøkonomisk status. Berger og Luckmann skrev at en lærer aldri kunne bli noen signifikant annen, fordi han eller hun alltid ville være en representasjon av den institusjonen skolen er (Berger & Luckmann, 1966, s. 161). På den andre siden bruker de aller fleste barn og ungdom i Norge i dag, store deler av dagen på skolen. Derfor vil også erfaringene barnet og ungdommene gjør mens de er på skolen være viktig for deres utvikling (Urnes, 2018, s. 127). Vennerelasjoner er så viktig for skoletrivsel at utfallet for de to subgruppene, nesten viser signifikant forskjell når det gjelder skoletrivsel (tabell 4b,modell 3b).

Foreldrerelasjonen forblir signifikant, bortsett fra for de som tror/mener de ikke har venner å stole på (modell 3a). For denne gruppen er foreldre både viktige og ikke viktige. Det vil si at Berger og Luckmanns teorier delvis er rett i dette tilfellet, det kan være vanskelig å skape nye og gode relasjoner dersom de eksisterende oppleves uforutsigbare (Berger &

Luckmann, 1966, s. 150). På den andre siden sier ikke studien noe om hvordan ungdommene opplevde sine tidligere relasjoner, bare de nåværende. Dette kan bidra til å forklare hvorfor det er stor variasjon i den gruppen som ikke har eller ikke tror de har venner å stole på. Noen av de kan ha hatt et dårlig utgangspunkt. Mens andre kan ha hatt gode relasjoner som barn, men av ulike årsaker ikke har fått til overgangen fra barn til ungdom i form av å skape god tilknytning til nye trygge personer (Holmes, 2014, s. 55). For denne gruppen viser analysene at foreldrene enten kan blir redningen eller bidra til en dobbel negativ effekt for ungdommen.

Oppsummering og konklusjon

Modellene viser kompleksiteten bak gode skolekarakterer. Hovedfunnene i denne studien kan dels inn i fem. Første funn viser sammenheng mellom opplevd foreldrerelasjon og selvrapporterte skolekarakterer. Det vil si at de som rapporter sub-optimal tilknytning til sine foreldre, oftere rapporterer lavere gjennomsnittskarakterer. Denne sammenhengen finnes det også støtte for i tilsvarende studier.

Andre funn viser at når det kontrolleres for sosioøkonomisk status og kjønn, variabler kjent for å ha effekt på skoleprestasjoner, reduseres en del av effekten for den opplevde foreldrerelasjonen. Det vil si at noe av effekten for foreldrerelasjoner henger sammen med den sosioøkonomiske statusen.

Funn tre viser at stigningskoeffisienten for kjønn, forblir relativt lik når det kontrolleres for foreldrerelasjoner, SØS, skoletrivsel og vennerelasjoner. Det vil si at disse variablene i liten grad er med på å forklare ulike skoleprestasjoner basert på kjønn.

Funn fire viser at det her ikke fremkommer noen statistisk forskjell for foreldrerelasjonenes samvariasjon med skolekarakterer i subgruppene. Hverken for de som har god eller dårlig skoletrivsel, eller for de som opplever/tror de har venner de kan stole på mot de som tror/mener de ikke har venner å stole på.

Funn fem viser at de som tror/mener de ikke har venner å stole på, opplever relasjonen til foreldrene sine som ulikt. Det er ingen signifikant effekt for foreldrerelasjonens sammenheng med skoleprestasjoner i denne gruppen.

Verdien av tilknytning for ungdom

Målet har vært å bruke teori og datamateriale for å fange ungdommens tilknytning til foreldre og hvordan det henger sammen med skoleprestasjoner. Om datamaterialet bidrar til at studien kan ta ungdommens perspektiv er vanskelig å si, da ungdommene avgir svar på ferdig formulerte spørsmål. På den andre siden så svarer 85% av respondentene til Ung i Oslo 2018

at svarene de har avgitt, gir et godt bilde på hvordan de har det (Bakken, 2018, s. 11). Det kan indikere at en stor andel vil kunne oppleve at denne studien tar deres perspektiv.

Spørsmålene brukt i foreldreindeksen er inspirert av PBI, men ikke stilt i retrospekt slik måleverktøyet er utformet (Parker et al., 1979). Det kan derfor diskuteres om indeksen måler den generelle tilknytningen ungdommene opplever, eller om studien måler hvordan ungdommene opplevde foreldrene den dagen undersøkelsen ble gjennomført. I og med at analysene kan knyttes så tydelig til tidligere teorier og forskning, er det grunn til å anta at det er ungdommenes generelle relasjon til foreldrene som analyseres. Det ser ut til at resultatet treffer de store linjene, at noe av relasjonen til foreldrene samvarierer med skoleprestasjoner.

Gode skolekarakterer er ikke nødvendigvis synonymt med et godt liv. Noen ungdommer presterer dårligere på videregående, men henter det inn igjen ved høyere utdanning (Voyer & Voyer (2014) referert etter:NOU 2019:3, 2019, s. 41). Å tilegne skolekarakter for stor rolle i betydningen av identitetsutvikling for ungdommer, kan fort bli deterministisk, det er ikke målet her. Et mål med denne studien er å vise at foreldrerelasjoner kan oppleves som utslagsgivende på tvers av sosioøkonomiske forhold. Utvalget er skjevfordelt for de positive utfallene, det er derfor vanskelig å si sikkert hvordan utfallene ville blitt dersom det var større representativitet for de negative utfallene. Det er derfor viktig med videre forskning på temaet, med data spesielt utformet for problemstillingen.

Barnevernet har ansvar for forebyggende arbeid, men skal ikke overta oppgaver som tilhører andre sektorer (§§3-1,3-2 Barnevernloven, 1992). Man trenger ikke utdanning for å få barn, og det kan tenkes at det å oppdra ungdommer ikke alltid er like lett, uansett hva man har av utdanning og materielle ressurser. Studien sier ikke noe om hvor negativ den sub-optimale relasjonen faktisk oppleves, og det er kanskje heller ikke nødvendigvis barneverntjenestens oppgave å iverksette tiltak for denne gruppen. Foreldrerelasjonens sammenheng med skoleprestasjoner er tydelig, derfor oppfordres det til tverretatlige tiltak som når ut til familier barneverntjenesten ikke kommer i kontakt med. Tjenester som pedagogisk-psykologisk tjeneste og familierådgivere, eller andre tjenester som når ut på et forebyggende nivå, oppfordres til å rette fokus på tiltak for å optimalisere ungdommers opplevde tilknytning til foreldre. Kurs eller foredrag på foreldremøter, er forslag til tiltak for å hjelpe foreldre til å skape stabile, støttende og oppmuntrende relasjoner med sine ungdommer.

Litteraturliste

- Almquist, Y. B., Ashir, S. & Brännström, L. (2014). *A guide to quantitative methods*. Stockholm: CHESS.
- Andersen, P. L., Bakken, A., Frøyland, L. R. & Abebe, D. S. (2019). Rekkefølgeeffekter i spørreundersøkelser blant ungdom. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(01), 66-82. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-01-0>
- Andersen, P. L. & Dæhlen, M. (2016). *Ung i Bydel Grorud En analyse av Grorud-ungdoms levekår i 2015* (NOVA Rapport). Oslo: NOVA. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Ung-i-Bydel-Grorud>
- Bakken, A. (2018). *Ung i Oslo 2018* (NOVA Rapport). NOVA. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2018/Ung-i-Oslo-2018>
- Bakken, A. & Elstad, J. I. (2012). *For store forventninger? : Kunnskapsløftet og ulikhetene i grunnskolekarakterer*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra <https://evalueringsportalen.no/evaluering/for-store-forventninger-kunnskapsloftet-og-ulikhetene-i-grunnskolekarakterer>
- Bakken, A. & Elstad, J. I. (2015). The effects of parental income on Norwegian adolescents' school grades: A sibling analysis. *Acta Sociologica*, 58(3), 265-282. <https://doi.org/10.1177/0001699315594411>
- Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* Oslo: NOVA. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Sosiale-forskjeller-i-unges-liv>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality - A treatise in the Sociology of Knowledge*. Baltimore: The Penguin Press.
- Binder, P.-E. (2002). *Individet og den meningsbærende andre - En teoretisk undersøkelse av de mellommenneskelige forutsetningene for psykisk liv og utvikling med utgangspunkt i Donald W. Winnicotts teori*. Oslo: Unipub AS
- Blaasvær, N. & Baiju, N. (2018). *Sammenhenger mellom foreldrestiler og utfall hos barn: Systematisk litteratursøk med sortering*. Oslo: Folkehelseinstituttet, Område for helsetjenester, Klynge for vurdering av tiltak. Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/sammenhenger-mellom-foreldrestiler-og-utfall-hos-barn-rapport-2018.pdf>
- Bowlby, J. (1949). The Study and Reduction of Group Tensions in the Family. *Human Relations*, 2(2), 123-128. <https://doi.org/10.1177/001872674900200203>
- Bufdir. (2017, 3/8-2018). Skole og sosioøkonomisk status. Hentet 27/4 2019 fra https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Barnehage_og_skole/Skole_og_sosioekonomisk_status/

- Checa, P. & Abundis-Gutierrez, A. (2018). Parenting Styles, Academic Achievement and the Influence of Culture *Psychology and Psychotherapy: Research Study*, 1(4).
<https://doi.org/10.31031/PPRS.2018.01.000518>
- Chen, B.-B. (2017). Parent-Adolescent Attachment and Academic Adjustment: The Mediating Role of Self-Worth. *Journal of Child & Family Studies*, 26(8), 2070-2076.
<https://doi.org/10.1007/s10826-017-0728-2>
- Dietz, T. & Kalof, L. (2009). *Introduction to Social Statistics - The Logic of Statistical Reasoning*. United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd.
- Domagała-Zyśk, E. (2006). The Significance of Adolescents' Relationships with Significant Others and School Failure. *School Psychology International*, 27(2), 232-247.
<https://doi.org/10.1177/0143034306064550>
- E Werner, E. (2005). *Resilience and Recovery: Findings from the Kauai Longitudinal Study*.
<https://www.pathwaysrtc.pdx.edu/pdf/fpS0504.pdf>
- Elstad, J. I. (2010). Spørreskjemaundersøkelsen fallgruber. I metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning. I. Oslo: Universitetsforlaget
- Elstad, J. I. & Stefansen, K. (2014). Social Variations in Perceived Parenting Styles among Norwegian Adolescents. *Child Indicators Research*, 7(3), 649-670.
<https://doi.org/10.1007/s12187-014-9239-5>
- Fass, M. E. & Tubman, J. G. (2002). The influence of parental and peer attachment on college students' academic achievement. *Psychology in the Schools*, 39(5), 561-573.
<https://doi.org/10.1002/pits.10050>
- Fedoryshyn, N. (2018). Tyngre vei inn på arbeidsmarkedet for unge med lav utdanning. *SSB Analyse 2018 - Sysselsetting blant unge*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/tyngre-vei-inn-pa-arbeidsmarkedet-for-unge-med-lav-utdanning>
- Fekjær, S. B. (2016). *Statistikk i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Geary, D. & Stoet, G. (2018). The Gender-Equality Paradox in Science, Technology, Engineering, and Mathematics Education. *Psychological Science*, 29(4).
<https://doi.org/10.1177/0956797617741719>
- Gjelsvik, B. (2007). Forebygging og resiliens. I A. I. H. Borge (Red.), *Resiliens i praksis - teori og empiri i et norsk perspektiv* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Grimen, H. (2008). Profesjon og kunnskap. I A. Molander & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo Universitetsforlaget.
- Halvorsen, T. (2018). Glimt fra tilknytningsteoriens historie. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95(01), 50-69. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2018-01-05>
- Holmes, J. (2014). *John Bowlby and Attachment Theory* (2. utg.). London and New York: Routledge.
- Hyggen, C., Borgeraas, E. & Brattbakk, I. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier - En kunnskapsoppsummering* Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA OsloMet - storbyuniversitetet Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2018/Muligheter-og-hindringer-for-barn-i-lavinntektsfamilier>

- Hyggen, C. & Sletten, M. A. (2013). *Ungdom, frafall og marginalisering, Temanotat*. Oslo: Program for velferd, arbeidsliv og migrasjon. Hentet fra <https://www.forskningsradet.no/globalassets/publikasjoner/1254000811978.pdf>
- Jacobsen, T. & Hofmann, V. (1997). Children's attachment representations: Longitudinal relations to school behavior and academic competency in middle childhood and adolescence. *Developmental Psychology*, 33(4), 703-710. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.33.4.703>
- Killén, K. (2015). *Sveket : 1 : Risiko og omsorgssvikt - et helseproblem og tverrfaglig ansvar* (5. rev. utg. [i.e. 2. utg. av 2-bindsetg.]. utg.). Oslo: Kommuneforl.
- Masud, H., Thurasamy, R. & Ahmad, M. S. (2015). Parenting styles and academic achievement of young adolescents: A systematic literature review. *Quality & Quantity*, 49(6), 2411-2433. <https://doi.org/10.1007/s11135-014-0120-x>
- Mead, G. H. (1967). *Mind, Self, & Society - from the Standpoint of a Social Behaviorist* Chicago; London The University of Chicago Press. (Opprinnelig utgitt 1934)
- Nielsen, H. B. & Henningsen, I. (2018). Guttepanikk og jentepress – paradokser og kunnskapskrise. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 42(01-02), 6-28. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2018-01-02-02>
- NOU 2012:5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling - Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-5/id671400/>
- NOU 2019:3. (2019). *Nye sjanser - bedre læring, Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp*. Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-3/id2627718/>
- Parker, G., Tupling, H. & Brown, L. B. (1979). A Parental Bonding Instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52(1), 1-10. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8341.1979.tb02487.x>
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Rye, J. F. (2013). Mead, Berger & Luckmann og de signifikante andre. *Sosiologisk tidsskrift*, 21(02), 169-189. Hentet fra http://www.idunn.no/st/2013/02/mead_berger_amp_luckmann_og_de_signifikante_andre
- Statistisk Sentralbyrå. (2017). *Utdanningspeilet 2017 - Tall og analyse av barnehager og grunnsopplæringen i Norge*. Hentet 1/5 2019 fra <http://utdanningspeilet.udir.no/2017/innhold/del-8/8-3-status-for-dem-som-ikke-har-fullfort/>
- Stoltenberg, C. (2018). *Kjønnforskjeller i arbeidsmarkedet kan gjøre gutter til skoletapere* Iforskning.no (Red.). forskning.no Hentet fra <https://forskning.no/kjonn-og-samfunn-institutt-for-samfunnsforskning-skole-og-utdanning/kjonnforskjeller-i-arbeidsmarkedet-kan-gjore-gutter-til-skoletapere/272666>
- Sullivan, H. S. (2013). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1955)

- Tubman, D. (2011). *Evaluating the psychometric properties of an emerging adult version of the Parental Bonding Instrument (PBI)* (Psy.D.). Wheaton College, Ann Arbor. Hentet fra <https://vufind.carli.illinois.edu/all/vf-isl/Record/13259060>
- Urnes, A.-G. (2018). *Den interaktive hjernen hos barn og unge - forståelse og tiltak ved nevrotvinkligningsforstyrrelser og nevropsykiatriske tilstander* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Vestel, V. & Øia, T. (2014). Generasjonskløfta som forsvant. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 14(1), 99-133. Hentet fra <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/978/860>
- Wheelan, C. (2014). *Naked Statistics - stripping the dread from the data* New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Ødegård, G. (2016). Ungdom, opprør og tilpasning. Et essay om generasjonsdannelser. *Sosiologi i dag*, 46(3-4), 9-37.

Vedlegg 1:

Vedlegg 1 viser oversikt over gjennomsnittskarakter for alle spørsmålene, samt hvor mange respondenter det er per spørsmål.

	Gjennomsnittskarakter	Standardavvik	N
Er du gutt eller jente?			9276
Gutt	4,04	0,900	
Jente	4,24	0,806	
Hvilket klasstrinn går du i?			9275
VG1	4,06	0,857	
VG2	4,20	0,845	
VG3	4,23	0,854	
Percentile Group of søs			9303
1	3,67	0,915	
2	3,93	0,835	
3	4,17	0,788	
4	4,34	0,743	
5	4,55	0,721	
Samlemål skoletrivsel			
Jeg føler at jeg passer inn blant elevene på skolen			9222
Helt enig	4,21	0,844	
Litt enig	4,12	0,849	
Litt uenig	4,05	0,835	
Helt uenig	3,87	0,967	
Lærerne mine bryr seg om meg			9233
Helt enig	4,26	0,864	
Litt enig	4,15	0,811	
Litt uenig	3,91	0,822	
Helt uenig	3,76	1,139	
Total	4,15	0,852	
Jeg trives på skolen			9282
Helt enig	4,23	0,825	
Litt enig	4,03	0,857	
Litt uenig	3,86	0,892	
Helt uenig	3,72	1,104	
Jeg gruer meg ikke ofte til å gå på skolen			9263
Helt enig	4,25	0,831	
Litt enig	4,15	0,806	
Litt uenig	3,93	0,874	

Helt uenig	3,80	1,022	
Vennerelasjon			
Har du minst én venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?			9258
Ja, helt sikkert	4,17	0,827	
Ja, det tror jeg	4,14	0,867	
Det tror jeg ikke	4,07	0,927	
Har ingen jeg ville kalle venner, nå for tida	3,69	1,09	
Karakterer ved siste karakteroppgjør			
Matematikk			9311
1	2,33	0,774	
2	3,08	0,583	
3	3,68	0,491	
4	4,21	0,466	
5	4,76	0,442	
6	5,36	0,469	
Skriftlig Engelsk			9311
1	1,5765	0,649	
2	2,5241	0,534	
3	3,2077	0,506	
4	3,9098	0,505	
5	4,5406	0,523	
6	5,2129	0,534	
Norsk skriftlig hovedmål			9311
1	1,65	0,810	
2	2,59	0,620	
3	3,32	0,555	
4	4,04	0,506	
5	4,75	0,479	
6	5,52	0,458	
Nedenfor er det beskrevet forskjellige måter ungdommer opplever sine foreldre på			
De forsøker å kontrollere alt jeg gjør			9168
Passer svært godt	3,82	0,980	
Passer ganske godt	3,95	0,848	
Passer ganske dårlig	4,19	0,799	
Passer svært dårlig	4,29	0,838	
De er overbeskyttende			9130
Passer svært godt	3,93	0,906	
Passer ganske godt	4,08	0,831	
Passer ganske dårlig	4,26	0,808	
Passer svært dårlig	4,28	0,857	

De snakker ikke noe særlig med meg			9137
Passer svært godt	3,87	1,095	
Passer ganske godt	3,90	0,900	
Passer ganske dårlig	4,13	0,840	
Passer svært dårlig	4,20	0,829	
De hjelper meg ikke så mye som jeg trenger			9150
Passer svært godt	3,88	0,993	
Passer ganske godt	3,96	0,861	
Passer ganske dårlig	4,15	0,817	
Passer svært dårlig	4,21	0,842	
De liker ikke at jeg tar mine egne valg			9191
Passer svært godt	3,81	1,031	
Passer ganske godt	3,90	0,907	
Passer ganske dårlig	4,09	0,835	
Passer svært dårlig	4,24	0,833	
De forstår ikke mine problemer og bekymringer			9078
Passer svært godt	3,92	0,865	
Passer ganske godt	4,10	0,832	
Passer ganske dårlig	4,22	0,818	
Passer svært dårlig	4,17	0,884	

Vedlegg 2:

Samspillsanalyser - Skoletrivsel

Lav skoletrivsel:

	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
						Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	4,202	0,054		59,52	0	4,097	4,308		
foreldreindex0	-0,312	0,097	-0,196	-3,204	0,001	-0,503	-0,121	0,087	11,484
foreldreindex20	0,059	0,04	0,092	1,498	0,134	-0,018	0,137	0,087	11,484
(Constant)	3,496	0,083		29,94	0	3,333	3,66		
foreldreindex0	-0,225	0,092	-0,141	-2,432	0,015	-0,406	-0,044	0,087	11,553
foreldreindex20	0,052	0,038	0,08	1,374	0,17	-0,022	0,126	0,086	11,58
gutter	-0,203	0,031	-0,114	-6,637	0	-0,263	-0,143	0,991	1,009
søs	0,403	0,023	0,308	17,8	0	0,359	0,448	0,973	1,027
venner2snu0	-0,027	0,019	-0,025	-1,429	0,153	-0,063	0,01	0,96	1,042

Høy skoletrivsel:

	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	Lower Bound		Upper Bound	VIF
						Lower Bound	Upper Bound		
(Constant)	4,586	0,032		113,5	0	4,524	4,648		
foreldreindex0	-0,457	0,076	-0,272	-5,976	0	-0,607	-0,307	0,124	8,037
foreldreindex20	0,097	0,04	0,112	2,458	0,014	0,02	0,175	0,124	8,037
(Constant)	3,749	0,078		35,26	0	3,596	3,901		
foreldreindex0	-0,365	0,071	-0,218	-5,134	0	-0,505	-0,226	0,124	8,071
foreldreindex20	0,103	0,037	0,119	2,804	0,005	0,031	0,175	0,124	8,041
gutter	-0,155	0,024	-0,098	-6,536	0	-0,201	-0,108	0,989	1,011
søs	0,46	0,019	0,36	23,7	0	0,422	0,498	0,965	1,036
venner2snu0	-0,062	0,021	-0,045	-2,983	0,003	-0,103	-0,021	0,973	1,028

Samspillsanalyse – subgruppe for de som mener de ikke har venner

I tillegg til samspillsanalysene presentert i modell 4b ble det helt innledende undersøkt om det var signifikant forskjell mellom respondentene som hadde svart de ulike påstandene i spørsmålet «Har du minst én venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?». I gruppen med ungdommer som opplever å ikke ha noen venner å stole på, som består av 1,5% av utvalget, er sammenheng mellom foreldreeffekten og skoleprestasjoner sterk, selv om utvalget er lite. Andregradsleddet er ikke signifikant og variasjonen er stor, og da nullhypotesen legger til grunn at det er en kurvlineær sammenheng, må nullhypotesen beholdes. Derfor presenteres ikke som en del av resultatet i selve artikkelen. Uansett er det vurdert å presentere den her i vedlegget, da effektene er så sterke.

Venner (N=142) Ingen
venner nå for tiden

	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
						Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	4,456	0,296		11,66	0	3,869	5,043		
foreldreindex0	-0,96	0,463	-0,677	-2,072	0,04	-1,878	-0,042	0,074	13,505
foreldreindex20	0,238	0,157	0,496	1,516	0,132	-0,073	0,55	0,074	13,505
(Constant)	4,009	0,428		7,025	0	3,161	4,858		
foreldreindex0	-1,023	0,458	-0,722	-2,233	0,027	-1,93	-0,116	0,074	13,554
foreldreindex20	0,269	0,157	0,558	1,712	0,089	-0,042	0,579	0,072	13,807
søs	0,28	0,122	0,204	2,286	0,024	0,037	0,522	0,971	1,03
høytrivselskole0	0,018	0,11	0,016	0,164	0,87	-0,2	0,236	0,833	1,201

a. venner2snu = 1,00